

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor: O. Sytniansky.

Ročn. III.

Turč. Sv. Martin, 31. Oktobra 1872.

Číslo 10.

S ú d.

Rezne, v paláci stojí mramorovom
Sál do široka valne rozopnutý,
Čiernym dokola súknom obtiahnutý,
Pošmurný, jak bys v temne bol hrobovom.
V sále tom dlhý stól je postavený
V obleku smutkom čiernych pokrývadiel,
Okolo neho dvanásť je sedadiel,
A zvrchu prestol nečo povýšený.
V prosriedku stola dvojce zapálených
Voskovic svetlo žltkavé vydáva,
V kráži pableskov temno rozsvietených
Križ zlatý stojí, a — umrlčia hlava.

Mrazivá v sále tichota panuje,
Len šuchot letu a škorčanie krydla
Moľa, keď blkom sviec sa približuje,
Čuť v otupnosti nemej tohto bydla. —
Za tým rozvalia dvere sa mohutné,
A dnu kráľ Ludvik chmurným čelom vchádza,
Kráľa vo čiernych kepeňoch sprevádza
Dvanásť rytierov hladiacích urputne.
Sadne kráľ za vrch, sadnú i rytieri
A mlčky každý k zemi zrak uderí.
Sedem tu tvári dlhých a osuhých,
Pečať to zrejmä plemena Tuiska,
Lež päť je tvári pekných a okruhlých,
A ten znak Sláva svojim synom vtíska.

— A jak sem prišli? jak sa sem dostali?
Hoj! to vývrhy zradné sú Slovanské,
Dovršujúci lotrovstvo Germanské,
By svojho kráľa vraždiť pomáhali.

A podruhýraz dvere sa rozplazia,
Vo dveroch štrgot hlasný počut' zbrani;
Do sálu diví ozbrojenci vrazia,
V jích sriedku stavec, väzeň zbedovaný.
Ha! — On to, Rastič, tá hviezda Moravy,
Lež teraz už len biedna tóna jeho.
Kde je ten pohľad ostrý prenikavý?
Omdlel v mrákote žalára ztuchlého.
Kde je tá pružnosť, jará sila tela?
Kde líč červenosť, jako šarlat svieži?
Tá tam jak lampa hryzotou vytlela,
Na tejto žiaľov hustá bladosť leží.
Kde tá postava velebno-zvýšená,
Na ktorú hľadel ostiechavo každý?
Hej refazami tými nôh a pažďí
K zemi jak slabá chvojka je sklúčena.
Vlas predtým sivý, teraz je už biely,
Jako Kriváňa o vianociach hlava:
Len dve v ňom veci zmenu neztrpely:
Láska ku vlasti, k tomu trpkosť žravá.
A tretia vec sa jako požiar zbudí,
Keď razom vidí, koho má pred sebou,
A to je hrdosť spárená s velebou,
Ktorá len spala vo kráľovskej hrudi.

I vypne telo, jakby sa mu sila
Zlomená jedným ruchom navrátila.
Zaškúli naňho okom len váhavým,
Okom nejistým Ludvik zánovitý;
Pretkne Ludvika zrakom prenikavým,
Zrakom ohnivým Rastic panovitý.
— A oba mléia, sťa drahé chmáry neba,
Keď blesky metať chcú okolo seba.

Zmuží napokon Ludvik sa váhavý
A slovom pomsty žiadostivým vraví:
„Čuj Rastislave, ty odbojník zradný!
Si nám do hrsti prišiel raz, zlosynu,
Ťažko ti bude zmyť priestupkov vinu,
Ťažko očistiť život tvoj úkladný!
Svätým sme právom vládali Moravu,
A ty, jak lotor, si nám ju ukradol;

Sí lúpežnícky do Nemecka vpadol,
Zalejúc riekou nivy nám krvavou!
Čuj! našich verných zvrážděných kvílenie
Strašlivé žiada zadosťučinenie!“

Dupne Rastlislav srefazenou nohou,
Až sál hrkoce a rytierstvo bladne:

„Vy ste, vy Nemci pokolenie zradné!
Vy ste zpríznení vinou pekla mnohou!
Ty — že Moravou po práve si vládol? —
Áno po práve — zlého lúpežníka!
Ty jako týger do nej si sa vkradol,
Na teba pomstu krev Slovenská krika!
Ty, a predkovia tvoji, pod zásterou
Evanjelium ste nás zdrancovali,
A za nečistú, krivu vašu vieru —
Bo ste sa svetla Krista nedržali —
Nám hnusné rabstvo a otroctvo dali!
K zlatej svobode stvoril Bôh Slovana
Tak jak Nemca, lež zlotrilosť vaša
Len rod germanský uznáva za pána,
A so svobodou iných sa neznáša.
Haňbi do duše zradný sa Ludvik!
Jak malý chlapec stojáci pod prútom,
Že zradenému smel si panovníku,
A starcu údy zpiat otrockým putom!
A jakou v pekle usnovanou lestou! —
Bo teraz zrejmó, že ste nehanobne
Len vyluhanej klamnej lásky cestou
Synovca zviedli, by mňa zradil zlobne. —
Ty mňa chceš súdiť? Kto ťa splnomocnil?
Som ja tvoj otrok? som ja tvoj poddaný?
Král jako ty som volný, pomazaný!
A ty si práva násilim sa zmocnil! —
Lež nedivím sa, — čin to nepriateľa,
Ač i nehodný a teba hyzdiaci;
Nedivím sa, že tvoji tu rodáci
Slepí sú v službe rozkazovateľa; —
Lež čo tu zradné tváre tie Slovanské?
Prišli ste vraždiť vlastnieho si kráľa?
Milšie vám jarmo cudzie to katanské?
Milšia vám lotra lúpežného chvála?
No zhaste živôt, mne už len bremeno!
Krivožižníci! bo vám z oka hľadí,
Že vražda čiernu dušu vašu vnadí;

Zprznite svoje pred potomstvom meno!
Hnusím si súd váš! a smejem sa z neho,
Bo je násilie súdružstva zbojného!“

Skočí kráľ Ludvik, skočia i rytieri,
Penámi zlosti hnusne zakydani:

„Zhanená nám je svätosť našej viery,
Zhanení my i vy statoční mani! —
Nebol si na trón povýšený nami,
Keď Mojmir našej prepadol prísnosti?
V prachu bys plazif mal sa, priestupkami
Zprznený, abys vyžobral milosti!
A ty, — man trónu nášho vierolomný!
Slinou rúhavou nám korunu špiniš,
A vinu veľkú ešte väčšou činiš,
Bes vylievajúc z pyskov preohromný!
Čo viacej chceme? — sudte naši verní!
Jakého trestu hodný hriech tak čierny?“

Sotva tie reči kráľ Ludvik vysloví,
Strašná pošmúrnosť tvár všetkých preletí,
Z očí krvavý pomsty blesk sa svieti,
A z úst zahrní: „Smrť odbojníkovi!“ —

Diabolský kráľov pohľad sa rozkochá,
Pást by sa chcel na jeho zúfalosti:
Jalová techa! — v nemej studenosti
Rastic len stojí, jak žulová socha;
Opovrženosť kol úst mu pohráva,
A on slovička viacej nevydáva.

„Čuješ, Rastislav! strašný výrok súdu?
Hlava je tvoja lopta v našich rukách!
Lež nechcem smrti tvojej v krátkych mukách,
Nechcem, prisámboh, náhradu tak chudú;
Neriekni, že po krvi tvojej zízňim.
No, živor ďalej, nie si nám obtížnym!
Lež abys cestu, ktorou my ideme,
Sťa jedovatá zmija nekrížoval
A pikle zrady zlobive nesoval, —
Neškodným večne urobif ňa chceme!

To rieknuc kývne panovite rukou,
Skočí k Rasticu dvoje krvolastných
Katanov, rozkoš majúcich vo strastných
Výjavoch bôfov vynútených mukou,
V čiernej šate, šplahami posiaty,
Krve spečenej nedávno vyliatej;
Tito priskočiac starca ubohého

K ťažkému stolecu refazmi putnajú,
Až údy v kluboch hlasite práskajú,
A šarlát krve z tela sičí jeho:
Zatým na sklených bielikach očí z boku
Zmrznutý niečo zmrznutého badá,
A dvoje klinov vryje sa a vpadá
Vždy hlbšie v jamku pod okom hlbokú,
A jeden ruch len, ale ruch strašlivý
Jediný výkrik bóľny a tesklivý, —
A oba tieto klenoty tak drahé,
Ktorými človek levov, týgrov krotí,
Z ktorých milosti svieťa sa ligoty,
Vyskočia von a ležia na podlahe;
Viečka sa zklopia a hlboko vpadnú,
Mrákoty večné zastrú ztrýzneného,
Lež mrákoty i smysli zastrú jeho,
A v mdlobách jeho boľasti ochladnú.
A všetko bľadne ustrnuté v sieni,
Hrôza každého pochyťí mrazivá,
Len tam z temena dialnej Javoriny
Chychot sa razný, pekelný ozýva. —

Eudovit Žello.

V a l g a t h a.

Historická povest z dejov uhorských XV. stolia.

Od Eudovita Kubániho.

(Pokračovanie.)

XV.

Vernost a zrada.

Na rovinách Batkanských porazený, pred úplným zničením jedine Zmeskalovou hrdinkosťou ochránený Valgatha, spiechal s rúhami svojich vojov rozpajedeno a pomstou horiac k domovu.

Porážku túto sám sebe vysvetliť nevedel. Jeho junač jako obyčajne i teraz statočne a zmužile sa bila. Jeho chlapstvo počtom a srdnatosťou Huňadovcom sa temer rovnalo, ba zdalo sa, že i tajné moci v neznámych čiernochocholcoch a jích jazdočaty posilu mu poskytly — a preca . . .

Zaškripal zubami, — a strašno pozrel na popri jeho boku cvalajúceho Sperbera.

„Moje voje vystáli najviac nápadu Kumánov a Hajdukov. To sú čerty, na svobodnom poli jim ani peklo neodolá.“

Dorazili pod Balog.

„Krahulec, jak si ma oklamal, jak si ma dnes zradil, jak proti mne dač hrozného kuješ — beda tebe, beda! Boj sa Valgathovej pomsty!“

„Ach, nedôverujete mi pane môj? To je zle — pre našu vec zle! Sverte Balog na druhé ruky; mňa prepustite v pokoji, chcem byť čistým od nedôvery vašej!“

Hlasom urazeného citu predniesol budúci ríšsky gróf tieto slová, i obrátil svojho koňa, jako čoby sa od Valgathy vzdialit chcel.

„Ochráň Balog — a Balog je na večné

veky tvoj. Za to ti ručím v mene jeho mi-
losti nášho nadveliteľa Jiskry. Ja Drienčany
do ostatného muža brániť budem!“

„A ja vás presvedčím, že som Balogu
hoden; lebo bude istotne môj!“ povedal
Sperber, a Valgatha týmto ubezpečovaním uspo-
kojený, netušiac tajný smysel týchto slov
uháňal trochu veselší k svojmu hradu.

Sperber potupným zrakom veliteľa sle-
dujúc, zachychotal sa odporne i pádil do
svojej pevnosti hore vrchom.

V Drienčanskom zámku najšiel Valgatha
z vyšších krajov Gemera totižto z Čerenčian,
Drienku, Radkovej došlú posilu, ktorá me-
dzeru padlých v jeho vojoch dostatočne vy-
plnila.

Pevnosť bola s potravou dokonále zaop-
patená a tak pri srdnatosti jej obhajcov bola
v stave vydržať i dlhšie obleženie.

Valgatha trúfal si, že Jiskra dopočúvúc
krušné polozenie jeho, sám osobne svojmu
najmilšiemu podvojvodovi čím skôr na pomoc
prispelje — a čoby to i mesiace stálo, do
tedy istotne sám a sám útoky Huňadove vy-
drží.

Jako čoby sa nič nebolo stalo, a jeho
moc ani za mak zlomená nebola, počúval
hrdo zprávy došlých spojencov, dopytoval sa
na polozenie jích tvrz, vydával odmerané roz-
kazy k obrane hradu. A jako takto všetko
do poriadku doviadol, a o uskutočnení svo-
jich rozkazov sa sám osobne presvedčil, k ob-
čerstveniu svojich dnes v bitke ukonaných
vojov dal pripraviť veľikú večeru, — obec-
nému mužstvu na priestrannom prvom dvore
hradu, náčelníkom ale vo veľikej dvorane,
kde veselý rozmar jeho všeobecnú pozornosť
junákov českých a slachticov slovenských na
seba obracal.

Dávno veliteľa svojho tak dobrej vôle
nevideli.

Pripíjal na slávu českého kalicha, a za
nebeskú spásu padlých.

Tešil sa, že sa jemu tej česti dostalo,
správca krajiny osobný hnev na seba obrátiť;
„lebo“ — dokladal rozmarne — „tento chýr-
ny europejský vífáz zná, že krom samého
Jiskru, snad nikto vo svete tak jako on —
totožto Valgatha — jeho odporu hoden nenie.“

„Vivat!“ kričalo rytierstvo, i prisahalo
svojej moci a zmužlosti takto si povedomému

Valgathovi vernost, vytrvalost — až do ostat-
nieho.

„Neprisahajte bratia! Viem ja dobre, že
beztak i tejto svojej úlohe, bránenia to Slo-
vanstva a kalichu, dostojíte. Pánovia, zaspie-
vajme si našu:

Tešme sa blahou nádejou.

I zahučalo, zaspievalo rytierstvo.

I nadchlo sa touto hrdinskou piesňou
ohňom junáctva nezlomnej vytrvalosti.

A po skončenej piesni nastala pijatika,
ku ktorej sa naše terajšie orgie ani prirovnať
nemôžu.

Služebníctvo sotva stačilo veľikánske
kanty vadňanským vínkom naplňovať.

Sám ináč mierny Valgatha predchádzal
v pití svojim príkladom, chtiac takto udusiť
v prsiach mu povstávajúce pochybnosti o istote
svojho polozenia.

Čím sa zovniutorne veselším, rozmari-
lejším stával, tým väčší zaujímal ho vni-
torný nepokoj. Pred oči stavala sa mu Sa-
bínka, jako na rybníku výstražný list mu
podáva. V obrazotvornosti jeho rozvíňoval
sa pástou jeho porúchaný manželkin obraz.
Kde pozrel, videl vážnu postavu kňaza starca
ponúkajúceho sa mu k službám. Pred du-
ševným jeho zrakom vznášaly sa jemu k po-
moci prispevšie čierne chochole, zdalo sa mu,
že stenajúci hlas odmrstenej dcéry sa cez
hluk hulákajúcich rytierov v prosebnom upení
k nemu dere; a videl z ďaleka hrozivcu ruku
Jiskrovu, jako čoby ho za dnešniu ztratu
trestať chcela.

„Neviem, za čo bych nedal, že ulisný,
„Gottes Blut,“ ktorého i porekadlo dosta-
točne Nemcom javí, medzi nami nenie. Sta-
vím sa s hockým, že Krahulec i dnes čertu
a nie našej veci poslúžil! To je oplán a ešte
na ostatok Balogský zámok zradí,“ prehovoril
jedon z rytierov hrozninou otvoreným srdcom.

„Stavím sa s tebou, Rybák!“ zavolal
Valgatha týmto poznamenaním rytiera vni-
torný nepokoj jeho netušiaceho na najvyšš
rozdrážený.

Spoločnosť ztíchla.

Junáci zadiveno pozerali po jedno-druhom.

„Stav sa Rybák, stav sa!“ ozvalo sa
nekoľko hlasov.

„Nežartujte, veliteľu môj; medzi mnou
a vami nieta cena stávky.“

„Cena stávky? Ach Rybák, prečo nie? Keď vyhráš, ztratí Krahulec, keď prehráš ztratíš ty — hlavu! No, či ti je dosť, aby si svoj utrhačský jazyk za zubami držal?“

Rybák, uzemčistý, pevného výrazu obličaja chlap, bladol a kúsal gamby. Pozrel po stíšenej prestrašenej spoločnosti blnkajúcim okom, i utrúc studený pot z čela preriekol slavno:

„Bratia rytierstvo, budete svedkami stávky tejto. Ja Josef Miloslav Rybák rytier z Rybníka, prijíмам s týmto stávku tvoju, rytier Valgatha, veliteľu mój! Tak mi pomáhaj Bôh!“

I podal svalovitú pravicu pánovi Drienčanského hradu.

Tento zakabonil čelo.

„Je to sen, pánovia, — sen, — sníva sa nám všetkým, i vám i mne: Nechajme to. Hľadte, brieždi sa; treba nám trochu odpočinku. Víno z nás každého blúzni, rozídme sa, vyspíme ho trochu,“ mrmľal Valgatha odhodlanosťou Rybáka pomútený, i stával od stola.

„Valgatha, stávka stojí!“ zahučalo rytierstvo. „My sme svedkami; odstúpiť ti nemožno!“

„Tak? — no dobre . . . no staň sa vóla vaša. Lúto mi je Rybákovej hlavy.“

I rozpalený v tvári pospiechal do výklenku na čisté ranné povetrie.

Upál zraky k Balogu.

V zore rannej na Balogu húpala — trojbarevná krajinská Huňadova zástava!

„Vyhrals, Rybák!“ zkríkol prestrašeno nešťastný Valgatha, i potočil sa zpiatkom.

I nastál medzi rytierstvom zmatok.

Istotou Krahulcovej zrady vytriezvené rytierstvo hrnulo sa vykrikmi pomsty a kliatby k dverom, jako čoby každý prvým pomstiteľom podľa Sperberovej zrady chcel byť.

„Stojte bratia!“ velel spatmatovavší sa Valgatha hlasom poraneného leva a vkročil do kola svojich.

„Kto chce príklad Krahulcov nasledovať, — nech sa vzdiali; komu život milý, alebo koho k tomuto svetu dáke vzácne okolnosti viažu — ten s Bohom chodz! Kto jedine sláve kalicha a Slovanstva žil — ten ostaň tu pri mojom boku, kde nieto žiadnych vábivých výhľadov, jedine smrť. Valgatha zhyne, padne; — ale sa nepodá!“

„A my všetci s tebou!“ zahučali jedným chórom rytieri.

„Sláva kalichu!“ hučalo to okolo.

Vstúpil dnu starý Kudlák.

„Pane mój, na Balogu Huňadova zástava — a pred zámkom oznamuje trúbou svoj príchod jeho posol.“

Skutočne ozvala sa vyzývajúca fanfára trúby až do dvorany.

Valgatha v sprievode niekoľko hlavných náčelníkov vstúpil do výklenku, i pozrel dolu.

Pred zámkom stála v sprievodu dvoch trubačov mladistvá driečna postava Szentmiklossyho vychádzajúceho slnka zlatými pablesky zaliata.

Valgatha zaclonil pred bleskom slnka rukou očí, i pozeral skumajúc po najbližšom okolí, sledujúc nakolko asi sa zblížili Huňadove voje k jeho pevnosti.

Okolité kopce byly týmito zaujaté.

„Čo prinášate nového?“ opýtal sa na ostatok vážnym a zvučným hlasom Huňadovho posla.

Szentmiklossy prieváľal trochu bližšie i začal takto:

„Rytier Valgatha! Správca krajiny, slavný gróf Ján Huňad, odkazuje ti toto: Včerajšia bitka podala víťazstvo uhorskej zákonnej zbraňi. Tvoje voje na slobodnom poli podlahly. Hodina vášho lúpežníckeho riadenia odbila. Vydaní ste za vaše zločinské skutky, utiskovania ľudu, šliapania krajinských práv, slobody a zákona, pomste spravdivých a prirodzených hájiteľov tejto vlasti! Pokor sa týmito; oddaj k rukám zákonného správca krajiny lotrovské hniezdo svoje, túto pevnosť. Vytazný Ján Huňad pojistuje ti a tvojím slobodný a bezpečný odchod do vašej vlasti!“

„Chlapče, keďby tvoja osoba jako vyslanca dľa vojanských práv a obyčajov nedotknuteľná nebola, dal bych ti tvoj neumytý, špinavý, rúhavý jazyk z tvojich slinami utrhačstva zafúlaných úst na večitý dôkaz jeho zlorečenia vyrezať! Nauč sa najskôr zaslúžilých českých rytierov uctiť, a potom jim volaj do lotrov. Tvojmu nadutému Huňadovi, ktorého ja ani za správca krajiny, ani za statočného šľachtica, ktorý dáva také veci odkazovať, neuznávam, povedz: že keď chce jadro, nech najsamprv rozhrýzne orech, a nech pozoruje, aby mu skrupina dáko do

chrtána neuviazla; lebo na Žižku! istotne ho zadusí. Povedz mu ďalej, že jeho nadutá pýcha tejto vlasti, ktorej zákonného kráľa práva náš český meč háji, upadnutím a potlačením hrozí, že je zradca krajiny a malo letého kráľa práv. Nie Drienčanský zámok, ale ani skalku z jeho múrov Valgatha dobrovoľne neodovzdá. Povedz Huňadovi, nech pamätá na Lučenec!“

„Sú to tvoje ostatné slová?“ spytoval sa urážlivou náruživou odpoveďou Valgathy ohromený Szentmiklossy.

„Sláva kalichu, sláva Valgathovi!“ zahučalo české rytierstvo.

„A smrť lotrom!“ dodal miesto refrainu Szentmiklossy; popchol koňa, a uháňal spre-
vádzaný svojimi trubačmi k Balogu.

Jako Valgathovi z očí zmizol, obrátil sa tento k svojim:

„Bratia, doba rozhodná je tu! Huňada som na smrť urazil. Nespočítam, kým sa na mne nepomstí. Ešte pol hodinky — a na túto pevnosť svalí sa všeobecný útok. Zo všetkých strán obklúčený pretrhne sa naše spojenie s tavonkajším svetom. Ešte raz vás vyzývam a upamätujem: komu vóla a chce žiť, ratuj sa náhle, a nechaj nás samých v pevnosti, ktorá — Bôh dá — obleženie i do roka vydrží!“

K všeobecnému zadiveniu vystúpil z kola Rybák.

„Valgatha, prepust' ma v pokoji; ja si idem pre cenu stávky — pre Krahulcovu hlavu!“

„Chodz s Bohom! Sám som ti ju chcel podať, bo i ja mám k nej snaď najbližšie právo!“

„Dodám ti ho živého!“ doložil Rybák a pospíechal von.

„A teraz Kudlák, daj pohľadať otca Brožku; užijeme sviatosť večery pod obojim!“

V tom okamžení otvorily sa z Valgathových chýž do dvorany vedúce dvere, a na prahu jích zjavila sa ctihodná postava starcova.

„Som k službám vašim, zasvätení ka-

lica! Podte a budzte pripravení hodovníci tela a krve Spasiteľa nášho Ježiša Krista.

Pri vážnych slovach týchto pozrel Brožko pronikavo na nenadálym zjavením jeho prekvapeného Valgathu.

„Mám súkromné slovo k tebe otče!“ povedal tento, i viedol starca na stranu.

Tvár Valgathova žiarila výrazom blahého mieru, a nevyrovnané útlo-sladkým hlasom zašopkal zticha:

„Otče Brožko, uspokoj krvácajúce srdce moje, — kde je moja Milica?“

„Nie je tvoja viacej, našla svojho otca!“ I zalialy tvrdocitného Valgathu slzy.

I zaplakal horko.

Nazdal sa, že kliatbou jeho stíhaná Milica, zlomeným srdcom a bez potechy jeho odpustenia k oslávenému duchu jej zvečnej matky sa pridružila.

„Zase menej o jednu nádeju!“ zamrmal na ostatok. „Otče Brožko, ratuj aspoň Želmíru!“

„Uspokoj sa, syn môj! Želmíra je v bezpečnosti. Proti tvojej vôli, v nádeji ale tvojho udobrenia, odniesol som dnes ráno tvoju dcérku do skryše, kde istotne zachránená bude.“

„Chcem ju vidieť, — ešte raz vidieť! Veď dobre znáš, otče, že ma skôr pochovajú rummy tohto hradu, jakoby som hanobne život svoj chcel zachrániť a moje stanovisko zanechal.“

Tak hovoril vášnive Valgatha.

„Syn môj, i Drienčany padnú, i žiť budeš, i zachrániš slávu svoju, i uvidíš svoju Želmíru!“

Starec povedal toto takým presvedčujúcim hlasom, že nedávno minulými nehodami oproti staručkému otcovi Brožkovi inak zmýšľajúci Valgatha uspokojil sa na ostatok, a šopot, v ktorom rozmluvu so starom viedol, vo zvučný hlas premeniac, zavolal slavne:

„Poďme bratia, ospovedajme sa; a potom s Božou pomocou vysúkajme rukávy k obrane tohto hradu!“

(Dokončenie nasleduje.)

Petor Holec.

(Povešť.)

Pri Tekovskom Svätom Kríži
Naši bitku bili,
A nad Turkom krvolačným
Slavne zvíťazili.
Živo bolo a veselo
V tom našom ležení,
Jedli pili a spievali,
Jak keď kráľ sa žení.
Kde sa vám vzal, tu sa vám vzal
Gajdoš ledačina,
Zruta šuhaj, vyšší jak tá
Lubtovská sihlina.
Zhodí klobúk i halienku
Pekne maľovanú,
Podopre sa o valašku
Zlatom okovanú.
Bola to valaška vzácna.
Matej kráľ raz blúdil,
Ustatý na salaš prišiel,
V samote sa núdil.
Tu gajdoša nášho dedo
Vezme gajdy z klina,
Zabáva ho, až ho našla
Lovecká družina.
Pri rozlúčke kráľ valašku
Na pamiatku mu dal,
Od tých čias ju vždy najstarší
Z rodu v dedičtve mal.
Teraz hrdo na nej sedí
Jak pán v drahom koči,
A na svojich gajdach kvíli,
Sta slávik v úboči.
Kvílenie to bolo k pocte
Bratom padlým v boji,
By sladko odpočívali
Na večnosť v pokoji.
Chvilku prestal a si vínom
Hrdielce navlažil.
Potom piesňou junač statnú
Veselou rozdrážil.
Keď „poza búčky, poza peň“ —
Z gajdy vrelo tokom,
Tu sa vám celé leženie
Do tancu dá skokom.
Jedon nahor, druhý nadol
Vyskakoval rúče,

Až sa k nebu piesku, prachu,
Vinuly kotúče.
„Uju, uju, len hore ju,
Gajdoško náš zlatý,
Neboj sa nič, veď ti náš pán
Jeneral zaplatí.“
Tu jeneral*) na sivkovi
Cvalom sa priženie,
A vidiac tú trmavrmu
Zlostou ozelenie.
„Hrmien bohov ľahkovážni!
Kú strelu robíte?
Hľa Turčín tam na vás čihá!
Azda nevidíte?
Jak prepadne vás podpitých
Teraz za horúca,
Veď vám jednou rukou väzy
Vaše povykrúca.
A ty gajdoš tu máš dukát,
Ber sa odkiaľ prišiel;
Daj si pozor, aby som ťa
Tu viacej nenašiel.
Takého ja nerád vidím,
Čo sa trasie strachom,
Čo sa skrýva pred kulkami
A pred púšnym prachom.
Jak si šuhaj, zahod gajdy,
Vezmi meč brúsený
A nestoj tu jako baba,
Jako kól drevený.“
„Tisíc pántoč okovaných
Pán jenerál ticho;
Lebo jak ma nahneváte,
Bude s vami licho.
Veru ste vy mne za pána,
Keď sa domnievate,
Že hudbu slovenskú za groš
Za mizerný máte.
Podržte si len váš dukát
Pre mňa malej ceny,
Krása Tatier, láska ľudu
Sú moje odmeny.
Slovák hudie z darma svojim
Pri poháre vína;

*) Cisársky podmaršal br. Suchez.

S hudbou prosí i ďakuje,
Chváli Hospodina.
Jakým právom hovoríte,
Že sa prachu bojím?
Že viac jak vy smelosti mám,
To vám za to stojím.
Daj mi Bože, veď ste vy mne
Hrdinská chlapina,
Zpoza tridsať tisíc mužov
Páčif na Turčina.
Keď krđel Tatier sokolov
Bojom Turka zrazil,
Sám píšete hneď kráľovi:
„Slávne som zvíťazil!“ —
Reč takáto jenerála
Rozpálila síce,
Ale čože mal s ním robiť?
Dať ho do temnice?
To nemohol, lebo si bol
Len sám on príčinou,
Mal on gajdoša odstrániť
Cestou zcela inou.
Myslel teda, jak by aspoň
Gajdoša zahanbil,
Aby hanu jakým takým
Spôsobom z seba zmyl.
„Jak sa voláš? osloví ho —
Úprimne mi povedz.“
„Že vraj jako, po otcovi
Mojom, Petor Holec.
Dobre Petrík, odpuštam ti
Velkú tvoju vinu,
No prevezmeš ešte dneska
Bojovnú družinu.
Hneď za rána ju povedieš
Na Turka do boja,
Jak prehráš, tak pod sekerou
Padne hlava tvoja.
No, tebe sa vyhrožovať
Niet žiadna príčina,
Hovoríš, že zpoza iných
Lahko biť Turčina.“
Tak jenerál. Ale Petor
Vínom rozohriaty,
Počne, jako by ho najal,
Hlasite sa smiati.
„Čo? Ja mám byť jenerálom?
Chojteže mi z očí,
Veď sa azda tá zem naša
Na opak netočí.
A vraj tu ostať do rána,

Do bieleho rána,
No však bych ja pekné „vítaj“
Obdržal od pána.
Aby ste však viac neriekol,
Že sa Turka bojím,
Ináč ho ja poobháňam
Jak vy, za to stojím!
Požičajte mi len sivka
Čo na ňom sedíte,
Jaký kúsok ja vyvediem,
Potom uvidíte.“
Sadne si na koňa gajdoš,
Popluje si ruky,
Schytí baltu, evalom cvála,
Miznú pod nim lúky.
A zo skrúseného srdca
K Pánu Bohu vzdychne;
Razom hvizdne si na prste,
Krpcom koňa pichne.
A cez roveň, kopeň cvála
V turecké leženie;
Turci hladia nevedomí:
Čo to za znamenie?
Po ležení krížom krážom
Ženie svojho koňa.
Valaškou Turkov zprevádza
Do Morany lona.
Oj morí jich, hlavy stína,
Jak kosa otavu,
Jak keď divý víchor vála
Hučiacu dubravu.
A on si len hrdo cvála
V tvári zapálený,
Jako keď ti našu Tatru
Slnko v rumeň mení.
A s kaderou jeho vetřík
Hrdo si pohráva,
Koník cvála, až žabičie
Iskry pod nim dáva.
Pri zlatom stáne bašovom*)
Bola vám to mela,
Čo svet svetom to nebolo,
To nie, jasná strela!
Čaty Turkov sa na Petra
Jak rój včiel vyvalia,
Hrmot, jak keď búrny potok
V horách vála skalia.
Hučia strelbou brokovnice
Blysky šable krivé —

*) Stan Kučuk-Mahomed bašu.

Petor morí — ohňom srčia
Oči jeho sivé.
Švihne baltou zprava zlava
Turčínov padne sto,
Morí, stína až sa dostál
V lezení na miesto;
Na miesto, kde pred bašovým
Stánom sú zástavy;
Treskne baltou, až to buchlo
Jak hrom dol z mrákovy.
A Turčínov cele rady
Mŕtvych k zemi padly,
A ostatní strachom, hrôzou,
Jak stena obladli.
„Allah, Allah pomáhaj nám,
Zlý duch medzi nami,
Dravy vlk medzi tvojimi
Vernými ovcami.
Pomoc, pomoc, zahynieme!“
Tak všetko volalo,
A čo zdravé údy malo,

Na útek sa dalo.
A náš Petor — s trojím chvostom
Zástavu polapí,
Do lezenia krestanského
Na sivkovi kvapí.
Sotva naši tak prevzácnu
Videli zástavu;
Zahrmelo z tisíc hrdiel
Vítazu na slávu.
Všetko sa ku nemu tislo,
A ho obiat chcelo,
A hľa, slastou premožené
Všetko smeravelo.
Každému sa v bujnom oku
Slza ligotala.
Keď Petor ležal v náručí
Vodcu jenerála.
Sotva štrnáštráz zasvitlo
Slnko nad Kriváňom,
Urobil kráľ nášho Petra
Bohatým zemanom.
Adolf Svätopluk Osvald.

Kostôl v Gružiňcach.

(Z Mich. Czajkowského.)

(Pokračovanie.)

II.

Prišiel štvrtý májový deň, deň to narodeniu panny Česnikovej.*)

Aékolvek dľa poriadku a rubrik obradu daná jej bola za patronku svätá Monika, preca pán Česnik pre mnohé ohľady dal dcérke meno Anna.

I stalo sa to — predne preto, že za časov Kazimira Jagiellončika žena pána Lovčeho Sosenku mala meno Anna; po druhé že roku 1545. dľa kalendára rímskeho panna Anna Kmicianka, dcérka vojvodova a poverníkova kráľovej bony, sľubom manželským sviazaná bola so Sylvestrom Sosenkom, toho času úradníkom kráľovským; po tretie, že Anna Austriačka, žena blahej pamäti kráľa Zigmunda III. skrze plnomocenstvo, dané panej Stolníkovej Bogurajskej, držala pri kr-

ste pannu Salomeu Kaveckú, dnes paniu Česnikovu Vyšehradskú.

Boly to teda tri vážne punkty pre klenot šľachtický.

A celá rodina Sosenkov bola tej domnenky, že meno Anna pribité je jak klincom do klenotov herbu troch trúb srieborných v červenom poli.

Nebo bolo jasné.

Pekným, mladým slnkom usmievalo sa na zem.

Vetrik májový, zlodej, šelma — pokradol vôňu kvietkov i stromov, rozmiešal, rozliat v povetrí, i predával čo svoj tovar.

Okolo Gružničec beľajú sa štilbé brezy sriebornými šatami, a u vrchu húpajú sa vence jasnozelených listov; i jak smaragdy lesknú sa pod paprškami slnka.

Pán Česnik vydal rozkaz, aby práve len o deviatej po sv. omši hnaní boli sedliaci na panštinu, a rovno so západom slnka aby

*) Česník = kráľovský pohárnik. Mundschenk.
Red.

prišli z pola. A čo viac uvážnil bizun*) úradníkovi gazdovskému a len harapnikom**) dovolil naháňať do roboty.

Pán farár kázal organistovi, aby oltár pivoniami pristrojil, červený ornát prihotoval a v zvony uderil.

Škripia provazy v zvonici, divnej harmonie trasavé zvuky hrmia v povetří, železné srdce skáče po spiežovej hrudi, — organista to do zeme prisedá, do hore vyskakuje a veľké jeho vlasy jak šialené metajú sa po plecach.

Dedinčania hrnú sa do kostola k službám Božím jako z povinnosti; lebo správca kasnár, pisár, podstarostovia a lesníci pilne okom hádžu po prítomných. Beda tomu, kto by sa opozdil, alebo neprišiel! Pri príležitosti dobre by mu vyrábaná bola koža za hlavatosť a nevsímavosť ohľadom panského dieťaťa.

Anička vstála včas ráno, umyla sa, učešala, do zrkadla i tristoráz sa pozrela i usmiala; — zavolala chýzné i chytró skončila svoje vystrojenie.

Na sebe mala bielu mušlínovú sukňu, nebovou stužkou bola okolo drieku opásaná, vo vlásky vpletený jej bol vienok z nevädze, na nôžky natiahla črievičky, robotu to vinického šovca, — a potom pýtala sa Kataríny:

„Či mi takto svedčí?“

„Oj, panička, to pomúti celkom hlavu Podkomorícovi i synovcovi pána Vojského.“

Anička skryvila noštokom, a chyzná dodala:

„I ten plukovník kozácky, s čiernym fúzom a blyšiacim sa okom, podlahne tolkej kráse!“

Tvár Česnikovej začervenala sa jak uvarený rak; i vyňala zo schránky hodbovný ručník, — „to pre teba,“ dodala, i vyskočila z izby svojej.

Pán Česnik s manželkou poraňajkovali kávu.

Na stolíku ležala ešte roztvorená modlitebná knižka; na karte bola modlitba za vypošenie muža pre dcérku.

Pani Česnikova len čo skončila svoju modlitbu — a pán Sosenka v okuliároch na nose uprel oči svoje do harmalesu.

Keď dnu vstúpila Anička, vybozkávala rodičov, a pani Česnikova vyobjímajúc dcérušku mdlými rukami, riekla:

„Moja dušička drahá, nech ti Bôh všetko dobré i možné šťastie dá.“

Tu pozrela na muža a dokončila:

„I čo si len jeho milosť pán otec praje.“

Česnik vybozkával v čelo dievča a taktó riekol:

„Anička, vyrástla si ku poteche rodičom. Už si začala devätnásty rôčok. I poriadna si. No máš i dobré veno šľachtecké. I chlapcov nemálo okolo teba sa krúti. Je v čom vyberať. Žičím ti, moja dcérka, šťastie a zdar, i muža, ktorý by svojim rodom nezahaňbil klenot šľachtický Sosenkov, — lebo to nenie maličkosť!“

I začal čítať v harmálesoch:

„Tri trúby lovecké sriebornej barvy v červenom poli, herb udelený od Vladislava Jagiella kráľa Poľského, veľkého knaza Litevského, rodine Sosenkov, roku Pána 1390“ —

Bola by rozmluva genealogičná plynula ešte dlho, ale pán Chorazi*) Stremecký vstúpil s dvoma ružami v hrsti, a poboškajúc panej Česnikovej ruku, a so Sosenkom rieknuć si vzájomne „dobry deň,“ zastál si pred pannu Annu i týmito slovami ju oslovil:

„Pri dneskajšej slavnosti nech prijme panna Anna dobropranie moje: bodaj nebo ju od zlej alternativity zachránilo, a fortuna priaznivým kolom voždy sa jej točila. Pekná ste jak ruža, i prajem vám manželza svezého jak ruža — i aby ste obidvaja vyzerali jako tie dve ruže, ktoré ráčte prijat od svojho služobníka.“

I oddal jich do ruky panny Anny a potom dodal:

„Pán farár čaká so sv. omšou, — a všetci išli do kostola.“

V kostole vyspevuje knaz „Dominus vobiscum“ a organista prehráva na organe.

Pani Česnikova s dcérkou klačia v lavici baršoňom obtiahnutej.

Pán Česnik so zástavníkom Stremeckým zastáli si na čelo dedičanov.

Pred kostolom plieskajú bičami, kolesá hrkotajú, kone kopytami dupkajú.

*) Bizun = korbáč, kančuka.

Red.

**) Harapnik = bič, Hetzpeitsche.

Red.

*) Chorazy — poddostojník, zástavník, Fähnrich.

Red.

Susedia prišli na omšu.

Česník víta, do lavice prosí. Pani Česníkova s poklonkami pani susedkam miesto ukazuje a ponúka i víta. Anička prijíma po tichu dobroprania.

Kňaz začal altom vyspevovať: „Ite missa est.“

Susedia vykrútili si fúzy, pošromotili korebelami, a ženské pobožkajúc patinu*) poberajú sa von dvermi.

A len ešte tu pred chrámom nastály poklony, vítania, dobroprania.

A pán Česník ohlásil sa:

„Páni susedia, neopovrhňte mi obedom v Gružincach; i počtite svojou prítomnosťou deň narodenín mojej Aničky. Kone nech sa zavedú do stajne, a my podme pešky do domu môjho.“

Niejedon sa vymlúval, ale v očiach bolo vídať, že jazyk klame.

Všetci sa shodli na tom.

Česník podal ruku panej Podkomoryho**), Podkomory Vojskej. Vojsky***) Stolníkovej, Stolník †) Česníkovej, Starostov syn dcérke Podkomoryho, sudca Stolníkovej, a syn Podkomoryho a pomocník sudcov, synovec pána Vojského skočili ku panne Aničke. Anička živo chytila rameno starého Stremeckého, a obidvaja aspiranti išli popri nich, hovoriac o príjemnom povetří, o suchej ceste, a Česníkovna odpovedala „áno, nie.“

A tak prišli domov.

Tam v tereme na dlhom stole stály do kola na tanierach pokrúpané husy brunastochervené, priezračisté, tlsté kyty bravčové, jazyky bravčové, telacie a iné, kurence slaninou nadievané. Na prosriedku klobásy z vereščekom††) na jednej mise, so slaninou prismažené, na druhej jadernice rozličného druhu a rozmanité iné drahocenné národné jedlá;

*) Dla starého obyčaja bozkáva sa v Poľsku patina (tanierik, na ktorom býva hostia položená) miesto križa alebo pozostatkov Svätých. Red.

**) Podkomorzy = kráľ. komorník, pohraničný sudca, Kammerherr, Grenzrichter. Red.

***) Vojski, vojanský rada, Kriegs Rath, Land-schaftstribun. Red.

†) Stolník = Truchses. Red.

††) Wereszczaka, druh omáčky z octu, múky i slaniny užívaný do klobás. Red.

— na boku stály rozličné liehovité nápoje, mädovec i pivo anglické, — kališky i sklienky, vidličky, ližičky, nože i taniere hrbami.

Pán Česník podal Podkomorymu kalich knífovky*), a tak prechodil kalich do kola z ruky do ruky.

Taniere zašromotily, i brali sa hostia do sniedania.

Za dlhý čas nebolo počut ani slovíčka, — len nože škripaly, ústa mlaskaly a zuby klepaly.

V prosred sniedania prišli ešte pán Vojtech i pán Ignác zpod Kamieňa, kde na ten čas ležalo táborom vojsko kráľovské. Pozdravili rodičov, susedov, i sestru vyobímali.

Ti, čo sa už najedli, pýtali sa, aby jim rozprávali nejaké novinky od hraníc tureckých; — ale páni vojaci len na krátko odpovedali, tým usilovnejšie ale brali sa do jedla, i pracovali o závod zubami i podnebím.

Už sa chytali besedníci do piva i do mädovca a ženské v oknách postávaly, keď volačo zakúrilo sa na ceste; i ukázali sa štyria jazdci pred vrátami.

Anička začervenala sa i zavolala:

„Otecko, to je pán Bohun, i stotníci Mozira, Palej a Vyhovský.“

Vranník jako plž zvíjal sa pod Bohunom a úhladné šaravary ani na palec neodskakovali od sedla.

Syn Podkomoryho a pomocník sudcov zamračili tvár svoju, jakoby boli rumberbaru pili; lebo to nenie dnešnia zvesť, že Česníkovna nemá sa veľmi pyšno okolo Kozáka.

„Pekné časy sme to dožili, herbovy šľachtic musí obcovat s Kozákami, riekol potíchu Podkomory k Stolníkovi.

„Pravdu máte, susedu.“ riekol Stolník, „ale pluk korusuňsky má tritisíc ozbrojeného mužstva. Pre dobro i shodu otčiny treba obetovať trochu výsad šľachtických. Poľský šľachtic nikdy nepýtal sa, jaké obety snášat má pre svoju zem, no chcel len vedieť, kde jich má skladat.“

Podkomory vidiae, že Česník vychodil naproti hosťom, zahryzol si do gamby, bo mu išlo o synka.

I vstúpil dnu Bohun a stotníci. Pozdrav-

*) Kminowka, pálené s kminom pripravované. Red.

vili bratsky Lachov, pobožkali ženským do kola ruky, jako keby lámaly oblátky na Svätvečer Božieho narodenia.

Páni šľachtici privítali uprimne na oko novoprišlých, ale uprimnosť tá teraz nebola v úplnej shode so zovňajškom. No i sám Česník, čo dobrý Poliak, pyšný na svoje harmáles, iné dumky krmil v srdci, a tvárou nečo iného snažil sa ukázať. Len dvaja vojaci, jak bratia bratov srdečne privítali Kozákov. Ocenenie nadobýva sa najviac na poli slávy, úprimnosť je sestra tábora. Vojin udatný, udatného pozná i zamiluje si či to v nepriateľovi, či to v spolubojovníkovi.

Nemožno bolo počuť, čo hovoril Bohun panne Aničke, no vidno bolo, jak láskyplne pozerala dievčina, a jak plukovník čiernymi obrvami i čiernym fúzom pohyboval.

Besedníci voždy pripíjali si.

Páni Ignác a Vojtech rozprávali so stotníkami o koňoch i o zbrani, starší o hospodárstve a o polovke.

Syn sudcov, starostov a Bohun vypravovali všelijaké veselé kúsiky*) ženským, a tie chychotaly sa a štebotaly jako straky.

Bohun hádzal okom pe Aničke.

Anička rumenila sa z lahka, rozkošný úsmev rozpretieral sa po ústičkách a tvári.

A syn Podkomoryho a sudcov pomocník na kreslách jak na špendlíkoch sa krútili.

A to všetko trvalo až do druhej hodiny po poludní.

Dvere sa otvorily, pred domového pána predstúpil komorník i riekol hlasno:

„Stól je prichystaný.“

Česník podal ruku panej Podkomoryho a Česnikova plukovníkovi, ktorý nie len veľ-

mi tešil sa tomuto vyznačeniu, a všetci po dvaja sa viedli. Aby sa miera nešťastného losu Podkomoryčovho i synovca pána Vojského doplnila, dostála sa panna Anna stotníkovi Vyhovskému.

Vnišli do jedárne, i počaly sa ceremonie, kde kto má si sadnúť. A čo i pán Česník neustále ponúkal, „bez ceremonie prosím,“ — nebolo konca-kraja okolkovania, keby nebol spomohol strach o vystydnutie baršču*) s uškami a červenastá polievka so sekaným mäsom.

I posadali si, sluhovia podávali pastetky v podobe koláčkov plnených vajcami, a Podkomory hned nalejúc do veľkého pohára uhorského vínka, vyniesol prípitok:

„Zdravie panny Aničky, slaviacej narodeniny svojej, v rukách pána plukovníka Bohuna!“**)

Čo mu to i nebolo milo; no tak kázala politika, a tá v diabolskej kázni držala človeka chcejúceho si poviedať: „viem, jako treba žiť vo spoločnosti.“ I dúskom vyprázdnil pohár Podkomory i oddal ho Kozákovi. Tento tiež prijal zdravie i dal pohár Stolníkovi a tak chodil pohár z ruky do úst, v hrdlo lejúc dobré vínko okolo stolu.

A Česnikovna voždy vstála, ukľoňovala sa i začervenávala sa.

Ďalej vynášané byly zdravice na rodičov a na jednotlivých hostí — prestávkach medzi pozívaním zaprávaných i zaváraných jedál pozostávajúcích zo „šťufadua“ so slivkami, zo „ščupaku“***) so šafranom, z tetrovov s mrkvou, prasaciny, kaše v mlieku varenej a vyprázanej, koláčkov plnených vajcami, kapusty, srňaciny, slúk i rozmanitých iných jedál s rozličnej farvy omáčkami pripravovanými pánom Matejom, kuchárom Česnikovým, ktorý dva roky strávil v Lubline pri kuchyni Mäcena Al. Vyzikovského, a štyri vo Varšave pri kuchyni Kazanovských cvičil sa v fažkom tom „umení.“

„Umelec“ Matej nespóril maslom, korením i prácou kuchynskou. A jazyky slavných hostí na znak pochvaly lízu si podnebie. Už sa boli chytili do rozličných jedál múčnych,

*) Barszcz, poľské jedlo, varené kyslé víno, kyslá polievka. Red.

**) Poľsky spôsob pripíjania. Red.

***) Sztufada a szczupak = poľské národné jedlá. Red.

*) V pôvodine stojí: „Smalone duby pravili,“ čo značí toľko jako, ľahké reči viesť, do ktorých utvorenia viacej vplýva bujnosť obrazotvornosti, jako rozumovanie opierajúce sa na skúsenosť a skutočnosť. Takými rozmluvami najčastejšie dobýja sa srdce peknej pleti, a tu len možno skutočne na obdiv vystaviť svoj vtíp. Nechceme najmenej ublížiť peknej pleti, ale tvrdiť musíme, že ženy, najme Polky, znajú rozumovať a disputovať; — ale je to i vecou prirodzenou, lebo príjemnejšie sa číta spis panej Dudevant, Rejbaud, jak hlboké úvahy La Bruyera, Bucheza, — alebo učený estetism barona Ecksteina. Pôvodca.

ktoré jak váže sa vypínaly, na ktorých oblievané rôznobarevným cukrom skvelý sa písmeny Anny a rok jej narodenia, a na ktorom stužka cukrová žltá, jak pavučina obrubovala cestu. Keď prinesený bol pohár s herbom Sosenkov, štvrtú časť pinty obsiahnuť mohli, i butelky uhorského vína štvorhranaté mochom zarastené,*) riekol Česník:

„Vypime, milujme sa!“

Už dobré víno zahrávalo si po hlavách hostí, a Podkomory podnapitý hovoril ticho ku Česníkovi:

„Pán brat, vaša milosť, pestujte dobre ten obraz klenotu šľachtického, nech sa ho nedotyknú žiadne ústa!“

Čo i ticho hovoril, Kozáci začervenali sa z podozrenia; Lachovia boli hotoví do zvady, — ale Bohun vzal pohár od Česníka i riekol:

„Páni Lachovia, my nechceme s vami sa vadit a rozkmitiť, ale žit. Nech žije Poľsko i Kozácižna! Vo vaše ruky, pane Podkomory!“

I všetci pili.

A do samého večera trvali prípitky:

„Milujme sa, — aby sme nešťastie neznať, — žeby sme svojim pluhom orať mohli atď.“**)

*) Nával cudzozemských jedal na poľské stoly je tak veľký, zamilovanie tak vrele cudzozemskej kuchyne, že jedon zo spisovateľov pán gróf Henrik Krasinski, opisujúce časy za panovania Zigmunda Šveda, kázal Poľiakom požívať biftek so zemákami, ačkoľvek za toho času zemákov v Poľsku nebolo, dobre že *au beurre d'anchois* alebo *à la jardinière*; — a toto vzbudilo vo mne strach, aby sa nezapomnelo na „sztufadzie“ (gedämpftes Gericht), na „hauszpik prasaci“ atď. I dovolil som si opísať niekoľko jedál poľských. Víno uhorské, staré, v butelách, stojáce dlho v pivnici, obrastá mochom dokola a butelka dostáva podobu štvorhranatú; sám videl som také u jenerálovej Karvickej i u Severina Záleského Voľny; a u Feliciano Glebockého v Kyjovsku hovorilo sa mi, že víno malo 150 rokov. Posledniemu dávali židia, kupci to s vínom, z Czernobyla po desať červených zlatých za butelku. I nemáš zámožného domu v Poľsku, kde by nebolo starého vína uhorského. Pôvod.

**) Sú to prípitky užívané v provinciách ruských: ščoby lieha nieznaty, ščoby svojim pluhom oriaty. Pôvodca.

Niejedon napil sa a išiel spať, — nejedon blbotal jazykom a krížekráže kreslil po izbách; ale dobrá shoda panovala.

Po večere porozchodili sa hostia, vlastne vynesení boli páni susedia, a žienky kázaly vpratáť mužičkov svojich v povozy, panovaly vtedy zjavne nad nimi.

Kozáci posadali na svojich bystrých koníkov, i uháňali do Vinnice.

Domášni poberali sa spať.

Pán Česník usadol si jak z naloženia pred svoje harmáles, roztvoril knihu, pokýval hlavou a šomral čosi pod nos.

„Hodný to junák, ten Bohun; ale škoda, že nenie šľachtic; nič z toho nebude,“ hovoril chvíľkou i začervenal sa. „Herb troch trúb mal by sa spojiť so sedlom kozáckym? — nikdy! Skorej zložia telo moje na katafalku, ležby dcérka moja mala ísť za muža nešľachtica, za neherbovaného človeka!“

I vstál i kázal si postel prichystať.

Česníkova triasla sa, i pozerala hned na muža, hned na dcérku.

A Anička podoprúc hlávku svoju o rúčku, vzdychla si:

„Jako že to bude, Bože môj?“

A všetci lahli si spať.

Česníkovi snívalo sa o herboch, o klenote šľachtickom.

Česníkova ani oko nezažmurila.

Anička bavila sa sladkými myšlienkami, i milo zaspala; lebo mladost je najlepším oružím proti starostiam, najlepším prameňom nádeje.

III.

Bohdan Chmelnický bol Atamanom Kozácižny.

Hlava jeho trímala silu rozumu, jazyk jeho bol obratný i nadmier výmluvný. Pierkom vodil po papieri jak mestský učiteľ a šabielkou máchal po kozácky; — ale lísky vedel polovať, a najlepší honci neboli v stave vypátrať jeho úskoky.*)

*) Nechcem tu nakresliť deje Bohdana Chmelnického; život jeho lepšie je známy v svete, jak život všetkých ostatných Atamanov Kozácižny, majúci právo, aby sa zachoval pre potomkov. Jedni spisovatelia robia ho veľkým zločincem, — druhí veľkým človekom. Vedľa môjho zdania, nemal on základu ku

Lud kozácky jarmo nelúbi, a prímerie s Poľskom nemilé je Atamanovi.

Poľská šľachta, čo i sedlač potlačuje a týra, stráži svoje výsady jak oko v hlave.

Kráľ poľský podobnejší je nevoľníkovi, lež pánovi.

Chmelnický to vidí, čo i pomsta nad Čapliňským už vyšla z hlavy,*) a pani Čapliňská stala sa ženou Atamanovou.

velikosti. On bol zehytralý, prevratný, ctižiadostivý, ale nemajúc pružnosť ducha, chvejúci sa v predsavzati, nesmelý ku veľkému kroku. — Jako Kozák nechcel on nikdy šťastie vlasti svojej; podával ho z rúk do rúk, od Poľska k Rusku, obetoval cisárovi nemeckému, sultanovi tureckému, chánovi tatarskému, bol on taký, ktorý chcel v otčine svojej upevniť panovanie pre seba i svoju rodinu, jako to dokazujú vlastnoručné listy písané na tieže dvory. Svobodné jestvovanie Kozáčizny bolo mu vecou podriadenou: nové panovníctvo pre rodinu Chmelnických, hlavňou. Jako bol Chmelnický chtivý vlády, berly, bol preca veľmi malý, nemal sily úmyslovej, aby ju dosiahnuť mohol; i chcel, aby mu ju dal silnejší od neho. V nešťasti nechybovalo mu na obľahčení, v šťastí ale chybovalo mu smelosti, — v jednom i druhom dobrej viery. Nemal on ani cnosti a veľkých výtečností Konaševiča, ani hrdosti Šacha, ani prížnosti ducha Skalozuba; príroda dala mu všetko, čo je potrebné pre schytralého diplomatu, pracujúceho pod krydlom pána, — a slepý osud vsadil ho na atamanský stolec ľudu hrdého, bohatierskeho. Výpadky chcely ho na silu urobiť Napoleonom, ale on sa nim nestal, lebo príroda učinila ho Tallejrandom. . . . Takto súdi o ňom pôvodca povesti tejto; no inak predstavujú nám ho dejepisci ruskí. Ucestúvame et. čitateľov našich na II. ročník „Orla,“ str. 78.), kde sa nám Chmelnický v inom svetle predstavuje. Red.

*) Čapliňsky podstarosta Čehrinsky zaoberajúci sa interesami (!) Poľska, zajal mlyn i ni-vy nalezajúce do Sobotova, dedinôčky dedičnej Chmelnického; ztade spory v susedstve, ktoré skončili sa nápadom na dom Chmelnického, násilenstvom učiněným jeho žene (Lidvine), ubitím jeho syna Tymofeja (vlastne Janka), i uväznením samého Bohdana Chmelnického. — Pomocou panej Čapliňskej opustil Chmelnický väzenie i utiekol na Záporozie. Nevyziskajúc spravodlivosť na hradoch poľských, zaprisahal že vypomstí na republike (tak sa volalo Poľsko) krivdy pretrpené a zapríčinené

Smluva Zborovská*) pomstila zneváženie; i čestne zabezpečila dobrobyt voľnej Kozáčizny.

Ale Atamanovi pýcha ustavične do usú sopce: pokým s Lachmi budeš držať, berlu neobsiahneš!

Ataman nosil na odiv priateľstvo s Poľskom. Kralovia senátu slubuje povolnosť. A

jednym (?) Poliakom, alebo radnej obrátil zreteľ na vyplnenie ctižiadostivých zámerov panovania nad Kozákmi (?!). Po smrti svojej ženy pojal za manželku vdovu po podstarostovi Čapliňskom pozostalú.

Pôvodca.

*) Smluva Zborovská uzavretá r. 1649 bola táto:

1) Kráľ Ján Kazimír udeľuje odpustenie všeobecné Kozákom i sedliakom povstaleckým; najslavnejšie prisľubuje celú minulosť pustiť v zapomenutie.

2) Chmelnický odprosí kráľa na kolenách.

3) Chmelnický ostane naďalej Atamanom; — vojsko kozácke zväťší sa na štyridsaťtisíc; nebude odvisieť len od kráľa; Chmelnický ale čo šľachtic poľský holdovať bude republike.

4) Kráľ bude mať soznam mien i obydlia ľudu tvoriaceho vojsko kozácke; po smrti Chmelnického vyvolia si Kozáci iného Atamana vierovyznania pravoslavného.

5) Vojsko poľské obliehané v Zbaraží Kozákami, bude oslobodenie od obleženia.

6) Náboženstvo vyznania pravoslavného môže byť vyznávané po celom kráľovstve, ano i v Krakove. Spojenie kostolov pravoslavných s rímsko-katolíckymi nestane sa.

7) Vojvodstvo Kyjovské bude mať voľdy vojvodu pravoslavného.

8) Metropolitá pravoslavný bude mať deviate miesto v senate medzi biskupami katolíckymi.

9) Kozáci všade budú mať svobodu na svoj užitok, nie ale na predaj.

10) Republika obstará súkno na rovnošatu vojska Kozáckeho, i vyplatí každému vojnovi 10 zl. poľských na útrovy ozbrojenia.

11) Šľachta poľská nebude mať právo ani trestať ani prenasledovať svojich poddaných pre spojenie sa s Kozákami i faženie vojanskej proti Poľsku; tak tiež nebude sa domáhať na vynahradenie škody porobené vojnou na jej majetkoch.

12) Šľachta vyznania pravoslavného i katolíckeho, držiaca vo vojne s Atamanom, v službe Kozáčizny, — nebude prenasledovaná, ale celkom očistená z viny.

Pôvodca.

Kozáctvu vstępuje nenávisť proti Lachom; i vymysla, že Poľsko sa zbrojí, i čaká priaznivú chvíľu rozplamenenia Kozáčizny.

I potajomne stará sa o priazeň cára Alexa, áno i so Sultánom pojednáva o primerie, stará sa o zradu vladára Romanie. Sultán sľubuje mu i jeho rodine dať Rusko v lenno. Spojuje sa s chánom Perekopským, aby i naďalej lúpiť i plieniť mohli Romaniu.

Ján Kazimír napomína, prosí.

Ataman figlami sa vykrúca, i hotuje vojsko svoje proti Poľsku.

Tak pycha i vierolomnosť jedného človeka privolala naraz sľahy smrteľné i na Poľsko i na Kozáčiznu*).

Začala sa vojna hrozná, divá.

Nečaj sbracľavským plukom vtrhol na Podol, a Bohun išiel sa s nim spojiť.

Kráľovské i litevské vojsko vyšlo do pola, všeobecné ozbrojené ľudu je prikázané, a pán Česník povolaný stal sa vojvodcom sily ozbrojenej vojvodstva Braclavského; i tiahol na čele šľachty i ozbrojeného ľudu do Baru.

V Gruziňcach je smutno i hlučno.

Pani Česnikova devaťdeňné modlitby odriekáva, postí i sužuje sa za vyprosenie zdravia pre muža a synov.

Pán farár ustavične slúži sv. omše na intencie Česníka i Česnikovičov.

Panna Anna sľzami sa zalieva. Plače za otcem, za bratami, i za vrahom — milencem.

Biedne dievča!

I Poľsku praje víťazstvo, i upadok Kozáčizny nechce.

Pán Stremecký ostál s niekoľkými chlapmi zálohom ležať. Ustavične máva jakési rozhovory s kováčom a inými remeseľníkami. Napravujú širy, kujú kone, nabíjajú bahry

do kolies kočiaru, chystajú niekoľko ťažkých vozov.

Pán Vojský túlave obchádza dedinky celého okolia; i teší opustené ženy a dcéry. Ochranca žien vo svojej hodnosti pýši i nafukuje sa jak mechúr; štyroch sedemdesiatročných bývalých vojakov vzal si za pobočníkov. Kancelariu utvoril si z organistu gruziňského a z dvoch spevákov. A že organista len čiarkami vedel značiť odbavené krsty, manželstvá, poslednie pomazanie atď. a speváci okrem porátania vyzváňania inšej trudoviny neznali; — preto uzavrelo sa, ku vážnejším veciam poprosiť pána farara a pre ľahší obchod posielat ústne rozkazy po prenajemníkovi židovi a po dvoch pobrežníkov, voždy hotových na zavolanie pána Vojského.

Zástavník Stremecký bol menovaný veliteľom ozbrojenej sily posádkovej.

Po dedinách i pasekách postavené byly vysoké stĺpy, obvinuté slamou a pri zjavení sa ozbrojeného Kozáka alebo Tatára, zahradníci a kolovratníci povinní boli jich podpáliť a tým spôsobom všeobecné povstanie zapríčiniť v celom okolí; vtedy mali ale nevesty vyjsť na Červenú Rus ku Lvovu.

Tak múdre sriadil všetko pán Vojský; i myslel, či by nemožno bolo vynajst spôsob, jakým by na nepriateľa výpad urobiť mohol.

I chodil sem tam chytrým krokom a takto hovoril k organistovi:

„A viete čo, vyšlime židov s pálenkou; nech sa dopije Kozáctvo a na opitych pošleme Stremeckého s posádkovým vojskom.“

„Dobre hovoríte, jasný pane, ale čo urobíme s Tatármi?“ odpovedal organista.

„To je uzol!“ riekol Vojský i zamyslel sa.

V tom prišiel jedon z pobočníkov a podoprúc sa o barlu riekol:

„Pane veliteľu, osem míľ od nás sú Kozáci“

Vojský rozkázal zapáliť viechy.

„Všetko nech sa chystá na cestu,“ zavolať potom. „Matej rozkáz, nech zapriahnu do ťažkých vozov a do koča! Elizabeta, nech sa jej milosť pani Česnikova chytró soberá; skladajte veci živo!“

V Gruziňcach je hlučno.

Hajdusi nakladajú ťažké vozy, chyzné i všetky ženy behajú so skalulkami, škatulami i kuframi.

*) Po smluve Zborovskej nastúpil opravdivý pokoj; ale ani jedna, ani druhá strana nezadržala podmienky smluvy. Šľachta poľská podniecovaná Jezovítami, jak mohla prenasledovala Kozáctvo i poddaných, mrzela sa na vyznanie pravoslavné, a senát ani nechcel počuť o pripustení Metropolitu do svojho lona. Zo svojej strany zbrojil Chmelnický i zavierať smluvy s chánom Perekopským, so Sultánom: a tak vierolomnosť oboch strán zaplietla jich do krvavej i zhubnej vojny.

Riekol bys, že je súdny deň.

Pani Česnikova žehná znakom svätého kríža, steny, kúty domové; dve hromničné sviece zapálila pred obrazom Matky najsvätejšej.

„Či by nebolo dobre, vaša milosť pane Stremecký, aby som do Baru išla?“ opýtala sa zástavníka.

„Do Baru je cesta nebezpečná, a pri tom nech vaša milosť prečíta listok od pána Česníka,“ odpovedal tento.

Tu preslabýkovala Česnikova krivule nakreslené na papieri.

Stálo tam toto:

„Salomea drahá!

Čo pán zástavník Stremecký nariadi, vyplníš na vlas. Taká je moja vôľa. Porúčam ňa Pánu Bohu i ľúbam ňa i Aničku, zostávajúc tvoj verný muž Josef Sosenka, veliteľ povstania Braclavského, Česník vyšehradský, starosta vendenský, v hlavnom tábore pri Bare.“

„Zavezme Aničku do Lvova, tak kázal jeho milosť,“ riekla, keď listok prečítala.

„Však nás, mamuška, Kozáci nesjedia. Pán Bohun nás obráoi!“ odpovedala panna Anna, i začervenala sa.

„Poďme, jeho milosť, pán manžel kázal; musí to byť dobre,“ riekla Česnikova.

Stremecký čo skorej do koča zapriahnut dal, posadil panie, požehnal jich i zavola: „Napred!“

A dlhý rad ťažkých vozov ťiahol za kočom, ktorý po predku dráhu značil.

Pani Česnikova žehuala sa, i šopkala modlitby, a Anička z okna hlávku nevystrkovala; vzdychala a slza v očku zavisla i blyšťala sa jako kvapka rosy za rána na kvietku.

Pán Stremecký po odchode žien živo sa obracal. Všetky drahé veci, ktoré nemohly sobrat, zakopal do zeme a na poval posnášal.

V dome ostály holé steny, smútok a — stary vojak.

I v celom okolí pusto po dvorách i po krémách.

Okná i dvere otvorené čakajú na prichod Tatárov i Kozákov.

A pán Vojsky soberúc celú armadu kočov, bričiek, vozov, vozíkov i kár ponáhlal sa drobčiac po predku jako vodič husacieho stáda letiaceho nad zemou, i ťiahol ku Lvovu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Z a s y n o m.

(II. kniha Mojž. 22. v. 29.)

V tebe žil som, synku milý! v tebe

Rozkvitly mi všetky nádeje,

V tvojom očku vídaval som nebe

V nomž syn svetskej biedy okreje;

V tebe žil som, — ach, ja rodu, sebe

Maloval si sebou ozdebu —

A teraz? Nač mi ňa dalo nebe

A rychlo tak vzalo do hrobu?

— Prvorodeného, ó mlč duša! syna,

Žiada si pre seba vôľa Hospodina!

Sotvas' očul spevy utešené,

Čo ti pri kolíske ľúba mať

Spievala, a povesti milené

Ešte nestačila vypráväť; —

Už tvoj úsmev mizne, očko hasne,

Čielko stydne, tvárička bladá.

Z kolísky v hrob padá telo krásne:

Náš najkrajší kvietok uvädá.

— Prvorodeného, ó mlč duša! syna,

Žiada si pre seba vôľa Hospodina.

1872 22/9.

Keď nepodbáš na plač otca, matky,

Čuj hlas sestár aspoň útlinký —

Volajú ňa — čuješ hlas ten sladký?

Vidíš slzy Milky, Želinky?

Nedbáš, nedbáš! iné teba hlasy

Volajú tam z neba vysosti,

Anjelov rój nevidanej krásy

Väbi ňa — anjela — k večnosti.

— Prvorodeného, ó mlč duša! syna,

Žiada si pre seba vôľa Hospodina.

Posledniu noc trávim s tebou, synu!

Tu mi ležíš mŕtvy, studený!

Slzy bóľne z očí mojich linú, —

Srdce puká, svet mi zprikrený!

Nač je ten kvet, keď uvädá v puku?

Nač je nádej, keď sa mení v klam?

Čitím, Bože, hroznú tvoju ruku,

Či daš sladšie pocítiť ju tam?

— V tejto viere svätej, ruka Hospodina,

Oddávam ti, ber si, ber drahého syna!

Miloslav Dumj.

Slovanskí krásoumelci.

Podáva *Pavel Hečko.*

(Pokračovanie.)

Jako umenie básnické to činí krásnym a velebným, že tu cit v srdci plápolajúci a myšlienka dušou hýbajúca obliekajú sa v rúcho spanilosti a všetko živým obrazom vyjadrené a predstavené býva, menovite, že tu človeka všetko povznáša k vyššiemu svetu, zvieracia nízkoť mizne a len čistá ľudskosť ostáva, alebo človek v ideálnej sfére sa pohybuje: tak i ostatnie krásu spredmetníť usilujúce sa umenie týmto poetickým vzletom a ideálnosťou odechnuté byť musí. Keď teda poesia pomocou slova tvorí svoje obrazy a spredmetňuje krásu, maliarstvo to olovkom, tušom a farvou činí, hudba a spev zvukami a hlasmi maluje, sochárstvo a rezbá skutočné obrazy a podoby z pevnej hmoty stvára, vykrešáva a vyrezuje, a krásostaviteľstvo tvorí z balvánov, kresaných, tesaných a sliapaných, svätinu krásy a veleby. Tu všade treba poetického umu, myslí, obrazu, vzletu a ideálu, treba, aby cit a myšlienka vyrazily sa v priemeranej sebe forme a hovorily k človeku buďto zo slova, buďto zo zvuku a hlasu, buďto ale z hrubšej alebo subtilnejšej hmoty.

A tak hľa máme znázornený pôvod a pribuznosť všetkých krásnych umení.

Potom ale, jako spomenuli sme, vyražaf sa musí vo všetkom mravní princípe, jehož dušou je čistá láska, láska tá, ktorá i podstatu Božiu stanoví a ktorá rozliata súc celom Božom svete sbiera a sústreďuje sa v srdci a myslí človeka. Tak hľa láska k Bohu, jako vyjavená po ňom túžba, stavia prevelebné chrámy a oltáre, ozdobujúc jich krásnymi sochami, obrazmi a rezbami, ona tvorí i spev a hudbu posvätných hymnov, ód a žalmov a dúm sväto-harmonických k oslave najvyššieho objavený Bôh-človek, Spasiteľ, čo najdokonalejší obraz odvečného Božstva, je tu zvláštnym predmetom sochárstva a maliarstva a kríž, na ňomž dokonil on vykúpenie ľudstva, predmetom skvelého rezbárstva, jako i tie posvätné miesta, na nichž sa dejú najsvätejšie úkony náboženských obradov, modlitieb, sviatostí a kázania slova Božieho.

Láska k človeku čo k jednotlivcovi, k rodine, k národu a k ľudstvu, nachodí svoj výraz v lyrickej, dramatickej a epickej poesii, ktorúžto podporuje spolu i ostatné umenie. Všetky národy ospevujú, oslavujú a v celých dejoch zpredmetňujú nekonečnú moc tejto lásky, ktorá skutočne je spruhou všetkých ľudských činov, najmohútnejšou; pravda, že každý národ to svojou zvláštnou formou a manírou činí. Zamilovanie sa dvoch mladých vznešenejších pocitov schopných a nevinnosťou dýchajúcich osôb, sprevádzané plápolom nevýslovnej túžby dvoch v seba sa preliať práhnucích duší, hladajúcich alebo lásky, ale prekážaných v tom osudami neprajnými, stanoví tu bohatú látku k spracovaniu pre ohnivého, teje lásky vrelej schopného poetu, maliara a hudobníka, ktorý z hĺbky a bohatstva citov svojich začiera, zvýšim vidín svojich všetkú spanilosť a velebu bere a z predstáv a z obrazov svojich to najvekolepejšie volí, aby slávu tejto ľubosti, tohoto začarovaného života dôstojne predstaviť, znázorniť zobrazil, zmaloval a vyslovil mohol. A to hľa je tá divotvorná sila romantickej lásky, ktorá keď sa jej túžby vyplnia, želaný ráj požíva, a ten nesmierne pálivý oheň, mení sa v ohník mile zahrievajúci, v blaho tichého domáceho života. Túto silu a čarovný svet romantickej lásky mimo poesie, hudba svojimi tónami ešte najbližšie objavuje, a maliarstvo mocou túžby, ktorú do oka, do obličaja a do posúňkov vniesť zná, nám kúzelné predstavuje.

Rodina v zbožnej láske k sebe sa vzájomne vinúca, úctou a dobrotou dýchajúca, telesného i duševného štastia hladajúca a požívajúca, v jednote citov, myšlienok, túžob, snáh a mravov nerozlučne vospolok spojená vedie v tejto bohuľubej domácnosti idyllický život, ktorý nám poeta ospevuje, sochár v utešených skupeninách zobrazuje, maliar v spanilých pokojom a rozkošou dýchajúcich podobách predstavuje a hudobník premilou harmoniou sladkých citov maluje.

Národ pre veľké Božie ciele stvorený a

povolany, a preto zvláštým posolstvom na tom svete povereny od Boha, ktorý pre svoju samostatnosť, svobodu, život, osvetu, vzdelanosť, mravnosť, dokonalosť, šťastie a slávu dejstviú, tým i iných národov duševní a mravní vývin napomáha: vo svojich prácach, námahách, bojoch, utrpeniach, víťazstvách, v pokoji a útechách je osobou dramatickou, jako už jeho celé dejstvom je nepretržená činnosť. Jako sa ale dráma delí na činohru, veselohru a trýchlohu, tak i v jeho živote, menovite v jeho historickom rozvoji, všetky tieto formy dejov sa nachodia. Lebo pojedon čas je svojou obyčajnou prácou zaujatý, dejstviú na poli svojho domáceho blaha, po druhý čas zase veľké a ťažké boje podstupuje o svoj život a svoju samostatnosť, a indy opäť v pokoji žijúc sladké ovocie prác svojich požíva a preto teší sa svojmu životu; máte tu teda činohru, smútnohru a veselohru, v nichžto láska a vernosť národa k Bohu, k sebe samému a k potomstvu svojmu jestvuje.

Veliký národa syn, ktorý čo posvätenec Boží a národa na dejšte vystupuje, a jako národný hrdina veľké veci koná, trpí a bojuje, lež i víťazí, stáva sa predmetom epeje, ktorú budto sám pospolitý národ obdivom a vďakom vedený skláda, alebo slavný poeta ospevuje, sochár spredmetňuje, maliar maľuje, hudobník ale v hrdínskome kuse líči.

Pojmúc ale celé človečenstvo v jednu veľkú plamennú a duchovnú rodinu, národy v nom čo dejstviú hrdinov v rodine tejto, ktorí zápasia s prírodou, s primitívnou ľudskou surovosťou, s vášňami a náruživosťami v ľudstve voždy buráčajúcimi, so sebeckvom v nesmiernej hmote ľudu vývodiacom, s poverami a bludami proti pravde stále povstávajúcimi a namáhajú sa čistiť ľudskosť k dokonalému rozvoju a k úplnej platnosti priviesť, aby (kroz všemohúcu v útrobach svojich pôsobiacu lásku k povzneseniu ľudstva na najvyšší stupeň mravnej dokonalosti), mravní v nich od Boha vštepený princíp v človečenstve utvrdili a takto svojmu posolstvu od Boha zodpovedali: máme tu to najveľkolepejšie dráma a najvznešenejšie epos, ktoré odohráva sa v historii ľudstva, a ktoré náležite [predstaviť, ospievať a osláviť, nastáva umelcom, menovite poetom slovanským, naj-

uprimnejšiu lásku k človečenstvu v srdci svojom chovajúcim.

Pri tej poetickej nadanosti a sile, ktorá v národoch slovanských účinkuje, pri jejich umnosti, tvorivom duchu, bohatej obrazotvornosti a istež uspôsobilosti k umeleckému predstaveniu krásy, v ktoromkoľvek odvetvii umenia: chováme pevnú nádej, že Slovanstvo jaknáhle do priaznivejších jemu a radostnejších pomerov života vstúpi, nad iné kmeny ľudstva i v umení sa preslávi, že zahučí tá najslavnejšia pieseň k oslave Hospodina a k oslave všetkých jeho verných delníkov a bojovníkov; že zavzneje tá najveľbejšia a najprenikavejšia hudba, národy k radostnému plesu života zovúca; že chrámy a paláce slávou svojou v nebe prečarované budú, že výtvary sochárov a maliarov našich takmer životom dýchať budú a v smierenom so sebou vospolok svete, ktoré s uskutočnením kresťanskej lásky a kresťanského mravu jednú nastúpi, celý ľudský svet sa v slávochrám Boží premení.

Pravda, že k tomu ešte ďaleko, ale keď naša viera, naša spravodlivosť a dobrota premože svet, keď naše pochopy pravdy, krásy, a dobra všeobecného uznania dojdú, keď nase výtečné umelecké talenty a genialních duchov nebude už v jejich vzniku umárat chudoba a poníženosť posial panujúca, všetko musí nevyhnutelému postupu ustúpiť a pre našich umelcov nastane svet, jakého ešte nebolo!

Nemyslite si, že je to prázdne rojčenie, z doterajšieho pokroku českých, poľských a ruských umelcov, k nimž časom nutne i srbskí, chorvatskí, bulharskí, slovinskí a slovenskí umelci pristúpia: nemožno iné, lež túto slavnú budúcnosť umeniu nášmu vestiť, ktoré pravdu Božiu i bohoľudskú okrási, krásu istotnú ospravedlní a odobrí, a dobro skutočné najvyš oslávi. My inou dráhou pôjdeme nežli národy nás predšedšie, lebo nebudeme zo svojho marného pokladu vynášat zlato, perly a diamanty života, nebudeme sami sebe pochlebovať, nechceme to čo je hriješne nikdy ospravedlňovať, ale poklad náš bude slovo Boha večné, a toto naučí umelcov našich tomu, čo je opravdu krásne, veľbe a slavné: keď náš celý život premení sa v život slávy, tu diela krásy a slávy bez volného namáhania povstávať budú!

Nasledujúc pri predstavení vypočítaní slovenských krásoumelcov Kollára, ktorý zvláštny slovník umelcov zostavil a druhému cestopisu svojmu ho pripojil, a výborné dáta z Naučného Slovníka českého, vyberem z nich najvýtečnejších, abych jak to obecnstvo, ktoré sa stopovaním umelcov nezaobera, tak i milú mládež našu, ktorá sotva k tomu stihy má, s tou chlúbou našou oboznámiť mohol.

Vidzme teda najdrieť maliarov našich:

I.

Slovanskí maliari.

Alexandrov, Rus, historický maliar, pomenovaný veľkou odmenou akademie petrohradskej.

Alecejev, Rus, učedník Canalettov, v jehož maníre perspektívne názory Petrohradu maľoval.

Alimpy, najstarší ruský maliar, mních, maľoval obrazy pre mnohé chrámy bezplatne.

Ambrózy Václav, Čech, narod. r. 1723, † 1806 namazívny a olejní maliar, jehož práce sú jasné a lubezné, farbenie čisté dľa vkusu benátskej školy.

Ambrózy Anton, † 1788, už v 10 roku veku svojho maľoval scény z Ovída s veľkou pochvalou, zomrel privčas.

Anajelovič, Illir z Rieky, vyučenec benátskej akademie.

Anišimov, Rus, kvitol r. 1814; maľoval národné scény, s usľachtilým volením a s utešeným vyvedením.

Baramov, Rus, slávny maliar národných scén a dejov v našom stolytí.

Batloeský, Čech, výtečný maliar podobizeň zo 17. stolytia.

Belopotocký, Mirob. František, Slovák, vyučený v Prahe, umelec v malbe, v kamenopise a sochárstve, kreslil obrazy k pytevnému atlasu ku prirodopisu od Dra Staňka.

Bendum Filip, Čech, kvitol r. 1713, † 1750, maľoval podobizne, dejiny a nočné kusy s pochvalou.

Beneš, Čech, kanonik v Prahe, maľoval r. 1312 padesiat historických miniatúr vodnými farbami v modlitebnej knihe kňahyne Kunhuty.

Benakovich, (č) Bedrich, Dalmat. žil ok. r. 1703—1740, učil sa v Benátkach a v Boloni, kde slávu dobrého umelca získal. Sklá-

danie jeho je zdarilé a prirodzené, farby jasné, tóny silné.

Bogdan Jakub, Slovák, bol učiteľom viacej slavných maliarov.

Bohuš, Čech, ok. r. 1259, jest od neho kniha okrášlená mnohými k textu patriacimi obrazmi, ktoré ohnivou barvitosťou prekvapujú.

Borovikovský, Rus, slávny podobizník nášho veku, r. 1804 stal sa údom akademie krásoum, maľoval obraz cárovny Kataríny II.

Božetech, Čech, opát ok. r. 1308, výtečný maliar a rezbár, z kameňa a zo slonovej kosti hotovil obrazy.

Brailoc, Rus, maľoval krajovidy a je v tomto druhu jedon z najprednejších maliarov.

Brandl Petor, Čech, nar. r. 1660, † 1739, jedon z najvýtečnejších maliarov, tak plodný na diela, že to až k neuvereniu. Pri tom všetkom že ľahko pracoval, sú diela jeho prekrásne, menovite podobizne Svätých.

Bredecký, Čech, maľoval r. 1818 zvierata veľmi zdarile.

Brodský Alexander, Slovák v Pešti, maľoval ovocie, zvláste hrozno, výtečne r. 1840 ale morský kus.

Brylor Bedr., Rus, slávny historický maliar.

Brylor Kar., brat predošlého, nar. 1800 v Petrohrade, preslávil sa kopiami školy athenskej v duchu Rafaelovom, a obrazom: Poslední deň v Pompeji.

Klemens Božetech, Slovák, zdržoval sa v Prahe, maľoval krásne podobizne a obrazy stenové, predstavujúce názorné vyučovanie Komenského. Teraz žijúc v B. Bystrici maľuje utešené oltárne obrazy. Najnovšie jeho výtečné dielo je podobizna básnika Sládkoviča.

Bohuš Petor, Slovák, pochvalný maliar slovenských krajov a oltárnych obrazov.

Clo, maliar v Prahe, chválený v protokolle maliarov od r. 1348.

Čapský, gróf, Poliak, maľoval prekrásne podobizne v miniatúre.

Čechovica Šimon, Poliak, † 1775, maľoval deje i podobizne, ktoré i v medi ryté boli.

Čechovič, Polj. z Vieličky, sláv. maliar za Aug. III., ktorý z Italie lepší vkus v maliarstve do vlasti svojej priniesol a tam rozšíril.

Čermák, Čech, dekorační maliar, maľoval zdarile scény pre divadlá.

Dániel Konšt., Srb, dobrý maliar.

Daniľov, Rus, výtečný perspektívny maliar nášho času.

Daršič Mik., Dalm. akoľvek nemý, stal sa výborným maliarom a rezbárom v Dúbrovniku.

Detrich, Čech, žil v Prahe okolo roku 1348—1375., bol obľúbeným dvorným maliarom Karla IV., od neho sa zachovalo veľa výborných obrazov.

Dobýšovský František, maliar v Pešti a Viedni, maľoval Saula, Davida, Abrahama a iné historické osoby.

Dravecký Gábr., Slovák, cis. ritmajster, maľoval kvety, zrastliny a žúžaly, zdarile.

Dusnov, historický maliar v Moskve.

Durkovič Pavel, Srb, maľoval kathedr. chrám vo Veršci a podobizne.

Feodor Ivanovič, Rus, historický maliar a maďorytec, preslávil sa dielami: Paris a Hekror, Daedalus a Ikarus, Bachanále, a scénami zo života Spasiteľa.

Gładysz, Pol. v Poznańe, maľoval r. 1803 v Paríži pre francúzske museum Hieronyma od Correggia, a morskú búрку od Verneta.

(Pokračovanie nasleduje.)

Glovacký Ján, Pol. z Krakova, z 19. stol. maľoval: vodopád na Tatrách, krajolik Tatránsky z doliny Zakopanej, Maguru, vodopád v doline Koscieliska a kraj pri Krakove v 24 obrazoch, i podobizne.

Glovačeskoj, Rus, ok. r. 1735 bol profesorom akademie v Petrohrade. Jeho obrazy vynikajú krásnymi formami a čistým vkusom.

Hájniček (Hejnischek), Čech, zdržoval sa v Prusku, výborný krumpovač zlatom, ozdobil dielom svojím audienčnú sálu kráľ. hradu v Postupíme. Kreslenie jeho pravidelné je a plné krásochuti.

Hávrich Sám, Boh. Slovák, nar. r. 1726 vo Zvolene, výtečný maliar zo školy Kupeckého, pracoval v Berlíne, v Brunsviku a v Londýne, kde i zomrel.

Havel Sám., Čech, okolo r. 1722; jeho malby sú tak vzácne, že vyšly i v rytinách.

Hellich Jos. Vojt., Čech, nar. 1807, žiak pražskej akademie a zkušený, hlavnejšie mestá Európy precestovavší umelec, maľoval Madonu obštipenú sv. Lukášom a sv. Ceciliou, obraz sv. Jura, vzkriesenie Krista Pána, sv. Ludmilu a Václava, Galileiho v žalári, Šimona Lomnického, a Amosa Komenského i večného žida.

Bulharsko.

Od Vel. D. Stojanova, podáva Sytniansky.

(Pokračovanie.)

VI.

Snahy národa bulharského o svobodu a samostatnosť.

Turci podpichovaní schytralými Grékami ianariotskými, že značná časť Bulharov, nadaná súc zvláštnymi právami výsadami, môže sa stať veľmi nebezpečnou pre osmanskú ríšu v Europe, začali chvatom zrušovať zaručené Bulharom práva, ukladať jim väčších a väčších daní, všemožne prenasledovať národovcov bulharských, imanie jim odnímať, deti bulharské najhanobnejším spôsobom prziť a zabíjať, dievky a ženy unášať a všelijako zneuctovať, mladé Bulharky poturčovať a jich do svojich plukov janičiarskych vriaďovať, bulharských

starcov a stareny ukrutne mučiť a vraždiť, všetky bulharské i verejné stavby, veľkolepé chrámy, paláce atď. buď si osvojoval alebo v prach a popol obracať.

Následkom týchto ukrutností mnohí Bulhari, nemohúc ďalej snášať barbarstvo bisurmanské, prestúpilo k mahomedanismu; mnohí ale odtiahli do hôr a lesov neprístupných, kde po dlhé roky hrđinsky bojovali proti Turkom, usilujúc sa britkým mečom zvrhnúť mečom jarmo turecké.

Nešťastné tieto pokusy zničené bývaly hlavne zradou gréckeho duchovensta, a síce už na konci minulého storočia. Mužovia tejto najposlednejšej národnej obrany bulharskej

nazývajú sa *hajdukami*. Zbytok jích zachoval sa až po dnešný deň. V behu storočia nášho povstali Bulhari desaťkrát.

Este pred prvým povstaním srbským r. 1804 bolo v Bulharsku niekoľko hnutí, výsledky jích ale neboly pre Bulharov blahosonné!

Skoro potom povstál srbský hrdina Kara-Djordje (Čierny Juro), s ktorým značná družina Bulharov proti Turkom bojovala. V tomto boji srbskom junáci bulharskí prislušujú k najudatnejším bojovníkom. Zvlášte sa vyznamenal Konda zo Slivena, ktorý urobil sám vyborný plán k dobytíu pevnosti belohradskej a so svojou družinou ju dobyl. Podobne preslávil sa v Srbsku proti Turkom Bulhar Hajduk-Velko, ktorý dobyl mesto Negotin a hrdinskou smrťou tu život svoj skončil.

V siedmoročnej vojne Grékov za neodvislosť, ktorá počala roku 1821, vydobyli si slávu chrabry Marko Bočar z Vodiny v juhozápadnom Bulharsku (v Makedonii), Hadži Michal z Koprivítice v juhovýchodnom Bulharsku (Thrákii), Hadži Christo z krpja plovdivského (filipopolského), Semko z veľkého Tarnova, Hadži Petr, posiaľ žijúci, a iní. O veľkých činoch hrdinských Hadži Christa, ktorý bol veliteľom armady gréckej, i sám národ grécky s nadšením vypravuje. Bulharský tento hrdina poslaný je so 400 bulharskými junákmi na ostrov Kandiu (Kretu), aby tamojších Grékov povzbudil k povstaniu proti Turkom. Zradený tu bohužiaľ samými Grékami z Kandie bol okamžite 12.000 Turkami obklúčený a po trojdennom boji vykvrácal s celou svojou družinou v boji za svobodu. Gréci stavajú Hadži Christa v jeden rad so svojimi najslavnejšími hrdinami.

Za času Dibiča Zabalkanského roku 1828—1829 bol vodcom dobrovoľníckeho vojenského oddelenia, pozostávajúceho z Bulharov, Georgij Stojkov Marmorčov, Bojickoglu, kapitán z Kotelu (Kozanu) pri Balkáne. Len s bulharským oddelením zatarasil pri pevnosti Silištrie Dunaj a strážil ho, aby Turci nemohli ho preplaviť. Opanujúc ale jednu z najhlavnejších hradieb, obrátil delá naproti mestu. To bolo hlavnou príčinou, že Turci museli sa vzdať Rusom. Za tento hrdinský čin dostal Georgij rád sv. Anny a drahocenný meč od cára Niholaja.

Dobič Zabalkanský prekračil Balkán hlav-

ne pomocou dobrovoľníkov Bulharských a chystal sa k Adrianopolu. Georgij tu nahliadol, že je už na čase, aby svojej vlasti pomohol. I dal sa na cestu s 500 bojovníkmi bulharskými, a prišiel do mesta Kotela. Súsednil okolité dedinôčky, dediny a mestá, a tiahol do veľkého Trnova. Prednejší Bulhari spojili sa s nim, a ľud vítal ho čo spasiteľa vlasti. Všeobecne bolo nadšenie ľudu — ale jeho nádeja zničená bola Slovanom Dibičom. Oddelenie 200 Kozakov Dibičom poslaných odvieadlo Georgija pod strážou do hlavného vojenského stánu Dibičovo; ostatným Bulharom odkázal ruskými úradníkmi: „Jestli nebudete tichí, obrátim na vás delá a pobijem vás.“ Vidno z toho, že nebolo vtedy vhod ruskej vláde snaženie Bulharov, aby sami sa osvobodili.

Skoro na to bol Georgij menovaný ruskou vládou mešťanostom mesta Silištrie. Jak známo, mali Rusi mesto Silištriu v zálohu ešte nejaký čas po priemerí adrianopolskom, až sa vyplatil sultán Mahmud za útraty válečné podľa smluvy. Teraz ešte len Georgij snažil sa všemožne previesť svoj predošlý plán. Za svojho pobytu v Silištrii srozumel sa s nektorými čelnejšími vlastencami ohľadom plánu. Boli to menovite trnovskí kmeti: Velčo, Jovanica, Sergenie, opát kláštora Kapinovského, Jovana zo Sofie, H. Jordan starší z mestečka Eleny v trnovskom kraji, a mnoho iných.

Všetci tito mužovia vedení Georgijom chopili sa najvhodnejších prosriedkov k dosiahnutiu presvätej jích veci a opatrným spôsobom chytili sa konečne k posvätnému dielu. Ale čierny osúd i teraz postavil sa jim oproti. Menovaní národovci bulharskí boli prezradení a v Trnove usmrtení spôsobom mučedníckym. Stalo sa to r. 1834. Kapitán Georgij a jeho sluha Antonij vyhnuli sa len ukruťstvám barbarov tým, že oblečení boli v odev ruských vojakov, a preto neodvážili sa Turci jich zavraždiť; no odviekli jich k vezírovi Vidinskému, od neho ale do Carihradu. Tam sa hlásil Georgij čo ruský poddaný; no ruský generalní konsul neuznal ho za ruského poddaného. Skoro na to ale preca poslaný bol tureckou vládou do Ruska, do mesta Odesy, kde mu odnála ruská vláda všetky rády i meč, a poslala ho do Carihradu nazpät. Ztade pozdejšie daný bol do mesta Konie (v malej Asii)! konečne poslaný na ostrov Samos (v

malej Asii nedaleko Smyrny), kde skončil roku 1846 svoj činný a slavný život v šesťdesiatom roku veku svojho.

Gréci, ktorým Bulhari verne pomáhali k dobytíu svobody, odplácali týmto čiernym nevďakom.

Georgijovi Sofijelskému bolo dôverne vládou tureckou nariadené, aby sobral 10,000 Bulharov, by opravili Rusami rozbúranú pevnosť Varnu. Pri tejto príležitosti zamýšľal Georgij osvobodit' Bulharsko, jako to urobil Miloš Obrenovič v Srbsku; i sobral 40,000 mužov (r. 1836); no i toto piate povstanie nepodarilo sa, lebo bolo prezradené gréckym metropolitom trnovským. Následkom toho bol Georgij Sofijeli s mnohými Bulharmi obesený.

Šieste povstanie r. 1841 v Brajllove vo Valachii, vedené S. G. Rakovským, ktorý zamýšľal preplaviť sa cez Dunaj a uderiť na Turkov, vtedajšia vláda romanská prekazila.

Siedme povstanie v kraji Vidinskom r. 1849 dospeli tak ďaleko, že Bulhari vyhnali Turkov a založili národnú vládu. O tri mesiace ale Turci opäť víťazne sa navrátili.

Roku 1850 povstali Bulhari z Nizského kraja počtom asi 8000. Vláda turecká nemohla bojovať proti Bulharom, ponevác súčasne hrozilo povstanie v Bosne. Omer Paša odobral sa do Bosny s 10,000 nizamov (radového vojska), 2000 bašibozukov (dobrovoľníkov) arnautských a s 30 delami. Doraziac do Nového Pazaru obdržal Omer Paša zprávu, v ktorej sa mu nariaďovalo, aby sa odobral do Bulharska. Keď prišiel ta, pozval k sebe

(Pokračovanie nasleduje.)

náčelníkov bulharských, vypočul jich vládne a slúbil, že jim všetko vyplní, čo si žiadajú. Nekolkým z nich kázal ísť do Carihradu pre ferman (úradnú listinu) od sultana. A tak bolo udusené i ôsme povstanie chytráctvom Omera Pašu. Bulharskí plnomocníci prijdúc do Carihradu boli laskave prijatí a jich požiadavky uznané. O niekoľko týždňov pochytil jich Nižský vezír, dal jich sputať, poslal jich do Carihradu, kde jich smrť očakávala.

Deviate povstanie bolo v Dobrodži, v Besarabii, v Moldavii a vo Valachii za času Krymskej vojny r. 1854. Bulhari mali radového vojska vyše 4000. Pri Silistrie a v Kryme vyznamenalo sa mnoho Bulharov udatenstvom v boji; najviac z nich vynikal istý kapitán Ivančo, ktorý poslal slúži v ruskom vojsku a priviedol to skoro i na generála.

Povstanie desiate r. 1856 v Irnovskom okrese, ktoré spôsobil istý stavec Djado Nikola, malo malé výsledky, ponevác nebolo dosť rozsiahle, a jako sa z bezpečného prameňa dovedáme, prívržencami gréckeho metropolitu Trnovského zase predčasne bolo prezradené. Djado Nikola, stavec 67 roční bol Turkami prenasledovaný, konečne zastrelený; hlavu jeho odniesli pašovi do Trnova. Štyria povstanci najudatnejší boli na mieste posekaní a zastrelení, mnoho iných poraneno, dvaja chytení, z nich jeden asi 23 roční, odsúdený k smrti, bol za niekoľko mesiacov v prosred meste Trnove na námestí statý; druhý mladík 19 roční, nadaný básnik z mesta Jambulu (v Thrakii), len r. 1858 prišiel z ťažkého žalára na svobodu.

S t r u h á r.

(Poveš.)

(Pokračovanie.)

VII.

Lásko! věčně stejná ve své kráse,
Věčně různá ve svém hnutí!
Jedny vedeš přímo k věčné spáse,
Jiné — ku věčnému zahynutí.
Lesklás' číše, sladkým kypic tokem,
Lidské srdce z ní tak rádo ssaje:
Jeden spěchá v Eden rychlým krokem,
Ten tam, že se napil, musí z ráje.

V. Hálek.

Minula sa zima.

Zavítaly jarnie dni, ktoré, čo i dosť chladné boly, preca väbivejšie účinkovali na človeka. Čulejší život pozorovať v celej prírode.

Pri tomto obnovení prírody i ľudia nastupujú čulejší život, a radujú sa i oni s prírodou. Ale či môže sa každý radovať? Oj, nie; nezasvieti každému oživujúce jarnie slniečko!

V svetličke Mikulášovho kaštiela sedí jeho dcéra, Vilma, ktorej neotvára sa ešte v srdci bolasti ulavujúce jaro, neusmieva sa jej príjemné slniečko: srdce jej je ešte balvanmi ľadu omrazené.

Sedí pri svojom stolíku; chce sa nútiť do práce; ale ovisnú biele ruky, kedykoľvek siahne po nej. Opúšťa i hlávku, a upiera k zemi zármuťkom zaplavené oči.

„Bože môj, jako klamú i najväčšie nádeje,“ začala k sebe šortaf žiaľnym hlasom. „Na čože už môžem spoľahnúť sa, keď ma pri tom zklamalo, ktorého slová, myslela som, že z mojej duše pochodia. On ma opovrhuje?! Ale nie, nemožno! Krivdím takej šlachetnej duši.“

I zamyslí sa na okamženie.

„Jako sa klamem. Čože by mi vyhybal? Ach, a od toľkých čias, čože by sa dal žiaľom moriť mojmu srdcu? Ach, ale preca nemožno, žeby ochládlo také srdce, ktorého každá čiastočka láskou je preplnená. Musí byť nejaká veľká príčina. Oj, bojí sa snad mojho otca?! Či by nebol môj otec šťastnejší, keby nebol chyroval o palácoch a veľkých statkoch? Oh, zajiste! Mal by aspoň to, čo je najdrahšie, a čo mu takto najviac chýbi — pokoj duše.“

Klepanie na dverach vytrhlo ju z rozjímání. Obzrela sa vokol seba, a zvolala: „Volno!“

Dvere otvorily sa, deva obzrela sa — a pred ňou stojí Struhár, zarazený nad svojou neobozretnosťou. I zatriasly sa mu zimničné rty, a namáhavo hovoril:

„Ráče odpustiť, pána otca hľadám.“

„Bože!“ vyvalo sa z niader Vilmy tak bolastne, že slovo to zatriaslo dušou Struhárovou. A jakoby čarovným prútom udretý, triasol sa ešte raz, a vo vytržení volal:

„Odpusť, drahá duša! Olutujem svoje previnenie. Oj, veď som ja cez toto musel prejsť!“

„Odpúšťam ti všetko,“ vyriekla srdce starostí pozbavujúcim hlasom, ukazujúc rukou hosfovi, aby si sadol na pohovku.

„Jakoby i nie! Pozri na túto tvár, a hneď vyčítaš, čo som ja podstúpil.“

„A či ja mám slov k vyjaveniu svojich bólov?“

„Ah, verím, verím, duša drahá.“

„Nevedela som, prečo stalo sa mi také poníženie.“

„Veď ma to dost bolelo!“

„Hladala som sama v sebe príčinu.“

„Ah, drahá duša!“

„A len vtedy som prišla k vynajdeniu príčiny, keď preplnily a spenily sa niadra od mnohých bólov.“

„Hrozil som sa rozdielnosti stavu medzi nami.“

„Teraz som začala to tušiť,“ dokončila slečna, lebo neopovážila sa ďalej ani ona o tomto hovoriť.

Po krátkom mlčaní hovoril Struhár:

„Približuje sa Ďura, a s prenájmom mlyna sme ešte nie ua čistom. Ponevác jedna tretina z neho je urodzeného pána, my podla svojej ľubovôle nemôžeme s nim zachádzať, a preto som sa prišiel na niečom usniest s pánom otcom.“

„A otec nie je doma.“

„Jako hovorím, v tej nádeji som siel dvorom, že iba pána otca najdem doma, a preca triasly sa mi nohy, a bol by som sa už vrátil, keď neobávam sa, že ma niekto mohol vidieť. A keď som do chodby prišiel, nezpytoval som sa nikoho o izbe: zastal a zaklepal som na prvé dvere, v ktorých som kľúč videl. A jak šťastná to náhoda.“

Za týmto ešte dost dlho zabavil sa, a na odchod ani nepomýšľal. Konečne preca vstal so slovami: „Moja záležitosť ostane teda nezkončená.“

„Otec ešte toho večera príjde domov.“

„Tým lepšie! Nemusím dlho odkladať,“ vyriekol úradník, a rozlúčil sa s Vilmou tak, jakoby neboly hrozily jích láske žiadne mrákavy.

Keď domov prišiel, nebola mu tvár úplne jasná; ale nepokoj ducha a rozorvanosť srdca preca nebolo tak veľmi pozorovať, jako obyčajne, čo matke synov každý pohyb pozornostou správdzajúcej, ncušlo; a aby dozvedela sa o dačom, prikročila k nemu s otázkou:

„Kde si bol?“

„Mám pokonávanie s Mikulášom o mlyn; hľadal som ho, ale nie je doma,“ odpovedal syn, nevediac o matkinom zkmúravom úmysle.

Matka tušila niečo, lenže vinom svetle, celkom opačne, lež vec skutočne mala sa. Umyslela si, že snad túži jej syn za Miku-

lašovou dcérou, od ktorej je opovrhovaný a odpravený. A terajší jeho pokojnejší stav následkovala ztadiť, že asnaď vďačnejšie mala sa k nemu, nežli obyčajne. A matku starostlivú i toto zbolelo, a túžila po okamžení, v ktorom objasnila by sa jej táto záležitosť.

Milko trpel ďalej; lebo z protivy do protivy prechádzal, a snášal ďalej duchovne nepokoje.

Na druhý deň, keď zamestnával sa v izbe písaním, počul, že niekto dopytuje sa na neho. I uprel oči k dverám, ktorými hneď vkročil sluha z nižného dvora, podávajúci mu lístok.

Úradníkovou myslou prelietly v okamžení rozličné myšlienky; lebo toto bolo niečo obyčajného; i s veľkou zvedavosťou bral od sluhu lístok, pozerajúc hneď na podpis. Prezrel riadky, a obrátil sa k sluhovi: „Príjdem.“

Volal ho Mikuláš na niekoľko slov k sebe, a žiadosťou tou on neopovrhol, lebo skutočne podľa slubu hneď po odchode sluhovom pristrojil sa, a šiel ku Mikulášovi.

Ešte pred dvermi zaslychol prudké kroky Mikulásove, chodiace hore-dolu po svetlici.

Zaklopal na dvere, a keď ozval sa tam dnu hlas, vkročil do svetlice.

„Nebol by som pomyslel, že v takejto záležitosti prekročíte prvýraz môj prah,“ boly prvé slová domáceho pána.

„Mal som šťastie, byť vo vašom vzácnom dome. Práve včera hľadal som vás, hovoril Struhár, ktorý zarazil sa síce nad drzým privítaním, ale úplne zmylíť sa nedal.“

Mikuláš si ani nepovšimol úradníkových slov; ale zastanúc pred nim, hovoril:

„Jako ste prišli do tejto dediny, nemá pokoja moja dcéra. Ja sa následkom jej držania tak cítim, jakoby som ju ani nemal. Toto z počiatku ešte dalo sa snieť, ale už teraz od istého času, keď pozrem na ňu, zaplače vo mne otcovské srdce.“

Po týchto slovách celkom zmiernil sa, kázal do teraz stojácejmu Struhárovi sadnúť si, i miernejším hlasom pokračoval:

„Láska moja k dieťaťu je nesmierna, a preto nemôžem trpeť, žeby takto morila sa moja dcéra. Čože zamýšľate?“

Struhár bol celkom omračení.

„Zlý otcom ma robia, — och, ale jako mi krivdia! Uznávam síce, že som svojim jednaním zatienil budúcnosť svojich detí; ale moje srdce je otcovské, o deti ač príliš sa starajúce. Uznávam i to, že potomci veľkej rodiny bez veľkého dedictva pred svetom nemajú cti; ale pri tom všetkom nedám trpeť ani telesne ani duchovne svojmu dieťaťu, keď je len v mojej moci toho odstránenie! Nerobte si na moju dcéru žiadne nároky; mámiť ju nesmiete! Musíte odstúpiť, a na ňu zabudnúť!“

I zamyslel sa na chvíľku.

„Počuli ste moju mienku, ktorú chcel som vám sdeliť už pred niekoľko dňami; ale potreboval som posilnenie k tomuto kroku, ktorý je pre otca ozaj neprijemný.“

Pre Struhára bola táto chvíľka skoro nesnesiteľnou. Nová hrôza prejala jeho dušu pri každom slove Mikulášovom. A keď tento dohovoriť, videl v prvom okamžení svoju nespôsobnosť k odpovedaniu, až premohol sa potom, a celkom chladnokrevne začal:

„Pane, keď natoľko vyložili ste predomnou svoje polozenie, ráčte i vy mňa vyslyšať. Ja som žil málo, a trpel som už mnoho tak, že vždy nové a nové rany sypú sa na moje srdce, zavdávané nemilosrdnou rukou osudu. K vašej dcére zahorel som tou najistejšou láskou, a v tom sa moje utrpenia len rozmnožily; lebo prišiel som o krátky čas k pochopeniu toho, že je veľká priepasť medzi mnou a volenicou môjho srdca. Premáhal som sa, zachádzal som až do ukrutnosti naproti sebesamému: a preca neprospelo nič. Videl som v tom neodolateľnú moc, — a láska moja stala sa ešte horúcejšou. Vy, urodzený pane, ste otcom, naložiť môžete s dcérou svojou podľa ľubovôle: ale, prosím vás naložte tak, jakoby ona najšťastnejšia mohla byť, a aby vás svedomie nikdy nezabolelo. Čo týka sa mojej osoby, neodsudzujte ani mňa; lutujte ma radšej!“

Mikuláš nepokojne prechodil sa po svetlici; v srdci borila sa mu pýcha s rodičovskou láskou, a keď o chvíľku zastal pred Struhárom, temne vyslovil:

„Len aby ste neľutovali!“

„Trpeť mi všetko jedno!“ bola odhodlaná odpoveď.

„Teda roztrhať chcete rodičovské srdce?“

„Oj, neráčte tak hovoriť! Nie je to trhanie ani ubíjanie srdca!“

„Teda neodstúpíte dobrovoľne?“

„Ráčte odpustiť,“ pokrčil zpytaný pleciami. „To je nemožnosť!“

Mikuláš zahryzol si ústa, krev prúdila sa mu tvárou, a premeneným zrakom hľadel za odchodiacim.

Vilma oknom svojej svetlice uzrela dvorom odchodiaceho Struhára, a v prvom okamžení myslela, že tým cieľom prišiel, čo včera; ale jak veľké bolo jej predesenie, keď zbadala jeho nejistý, trasavý krok. Jej tušenie bolo strašné. Išla k otcovej izbe, aby nadobudla si istoty o vecach, ktoré tam diať sa mohli. A keď uslyšala otcove kroky, hrôza v jej duši ešte viac zrástala, a nič dobrého netušiac, vrátila sa nazpät. Ale sotva sadla k svojej práci, už ozvaly sa otcove kroky na chodbe; dvere roztvorily sa, a vstúpil k nej v takom pobúrenom stave, v jakom ho sotva niekedy videla.

„Lutujem, dieťa moje, že odvolávať sa musím na rodičovské právo. Pomer, ktorý je medzi tebou a úradníkom, na žiadan pád odobriť nemôžem. Ustúp od tohoto predsebvázania, dcéra moja! Ustúp a zabudni na toho človeka, jestli chceš, žeby nekrvácelo moje srdce otcovské!“

Prešiel sa po izbe a zastal pred dcérou; ale táto sklopila oči pred otcom, a smutne hľadela pred seba.

„Ťažká to síce bude pre mňa úloha, keď prinútený budem zakročiť medzi vás,“ hovoril ďalej otec; „ale darmo je: to nestane sa, žeby človek ten mojím zatom bol. To by večitá haňa bola pre mňa! Pansláva za zafa! Ja, ktorý, keď zabudol som na všetko, vlastenectvo ostalo mi svätou vecou. Dcéra moja, Vilma! Jako si mohla tak zabudnúť na seba. Oh, ušetri aspoň už teraz česť svoju, otcovu, a česť celej rodiny.“

„Ah, otče, keby si ho poznal, nehovoril by si takto,“ preriekla dcéra žiaľnym hlasom.

„Oj, dieťa moje, nakoľko si zablúdila! No, nech toho ničomníka neminie Boží trest, keď tak olúpil moju dcéru o pokoj duše!“

„Otče!“ žalostne vyriekla ona.

„Vidím, že nič nedbáš o otca.“

„Ach,“ vzdychla ubohá deva.

„Chcem počuť tvoj sľub, že ho viace nechceš poznať,“ začal Mikuláš prísnejšie.

„Jako je to možno?!“ vyslovila s hlbokým vzdychnutím. „Otče, nežiadajte to, ja zhylna by som. A potom, veď by ste spokojnejší mohol byť i vy, keďby ste videli svoju dcéru u boku človeka, ktorého majetkom a vôbec všetkým je statočnosť.“

„Nerob mi väčšie a väčšie bóle.“

„Dost ma bolí, že v tomto ohlade proti vašej vôli konám; a keďby som v stave bola, vďačne vypúdila by som z niader svojich každý cit, z mysle myšlienku, ktorá protiví sa vašej vôli: ale, darmo je, neviem, nie som v stave v tomto ohlade tak učiniť.“

„To stať sa musí! Pováž, že ti dobre chcem.“

Vilma ovesila hlávku, oči dopoly pritvorila, zármutok a bóle rozlievaly sa jej vždy viacej po tvári, a premožená pannenskými citami, nebola v stave hovoriť ďalej.

Otec ešte raz uprel na ňu svoj prísny pohľad, a odišiel do svojej chyže, kde sa nemohol dlho upokojiť.

„Tak mal by upadnúť môj rod hned v mojej dcére?“ hovoril k sebe po dlhšom rozmýšľaní. „To je hrozné! Ale kto toho príčinou? Ach ja, ja, nešťastník! Teraz uchádzali by sa o moju dcéru synovia najprednejších rodín, pred ktorými by sa utiahol tento syn biedy slovenskej; ale nevestu s malým, temer žiadnym venom teraz nechcejú.“

Hlavu do dlane sklonil a zamyslel sa na chvíľku.

„Som zhubcom dcérinej budúcnosti. Tak tak! Zhubcom byť takého dieťaťa, oj, jaký je hriech! Jak veľká škoda bude, hynúť tej dobrej duši?! Pre syna ma natoľko netrapi svedomie, lebo on môže zvelebiť svoje majetky; on má byť sám pôvodcom svojho šťastia alebo nešťastia; — ale s dcérou?! Tej budúcnosť rozhodnúť sa má v tomto veku! . . . Už akokoľvek; — ale ten človek nebude mojím zatom.“

VIII.

Darmo tešiť sa nad snom blaženým,
Radosť žalosť, žalosť radosť duši.

Sládkovič.

U Baltazára je hlučnejšie, nežli inokedy. Príchod mladého šľachtica, Jána Svätomikulášskeho, ktorý od istého času častejším ho-

stom býval u Vladárov, teraz je významnejší. Panička Jenka, je o mnoho veselšia, nežli pri poslednej návšteve Halmyho. Zkrúca sa s vyjasnenou tvárou po svetliciach a príjemne šveholí okolo vzácneho hosta.

Ján Svätomikulášsky bol jediný syn pred niekoľkými rokami odomrevšieho otca, a dedič rozsiahlych statkov. On súci bol v každom ohlade k Baltazárovej dcére, lebo jeho povaha a výchova bola taká, jakoby bol chovancom Vladárovho domu. Nebolo u neho tej šlachtickej osobovačnosti a marnej pýchy, jako vôbec u synov takýchto rodín, — a v zachádzaní s inými ľuďmi prejavoval šlachetnosť ducha a dobrotu srdca.

Svätomikulášskemu dľa vyprávania Jenky známy bol pomer medzi Struhárom a Vilmou, — a on, čo človek dobrého srdca, osvieteného rozumu, bol by si prial, keby celá záležitosť ukončila sa Struhárovi k prospěchu.

„Zriedka sa ukazujete,“ začal hovoriť k úradníkovi domový pán svojim obvyklým spôsobom, keď tento do spoločnosti prišiel.

„Starosti ma tlačia veľkomožný pane!“

„Veru poznať, že vás niečo nepokojí. Čo si to dopúšťate na tolko k srdcu?“

Nedá sa ináč, keď je ťažké bremeno,“ odvetil úradník trpkým úsmevom.

„Ale tým lepšie cíti sa človek, keď konečne podarí sa mu zhodiť také bremä, ozval sa Svätomikulášsky.

„Keď umorené je od jeho farchy, vtedy je už daromné osvobodenie,“ bola Struhárova odpoveď.

„No, No, pane Struhár! Nože sa na tolko neopúšťajte!“ hovoril Vladár.

I odchádzali k obedu, pri ktorom Struhár i proti svojej vôli musel účasť vziať.

„Mám nádej, že napraví sa vaše položenie do mojho budúceho príchodu,“ podávajúc Struhárovi ruku, hovoril Svätomikulášsky, keď vstali od stolu.

Ešte dakoľko srdečných pohľadov, stisnutí rúk — a Svätomikulášskeho koč zarahotil a zmizol zo dvora.

„Ráčite mať nový prsteň,“ usmial sa trochu ešte vždy smutný úradník, keď so slečnou do svetlice nazpäť vchádzal.

Jenkina tvár sa zarumenila, ruku skryla a na iné chcela obrátiť, zpytujúc sa:

„Čo ste chodili pred včera do dolného dvora?“

„Listovne bol som volaný, — a ja keď som dačo takého ani z ďaleka netušil, ponáhlal som sa ta hneď.“

„A čo preca žiadal otec Vilmin od vás?“

Jakonáhle som vkročil do izby, obrátil sa ku mne, žeby on — vraj — nebol pomyslel, že v takej záležitosti prekročím prvý raz jeho prah. Ja trocha zarazil som sa, pravda, nad takým prijatím, ale preca netratil som úplne ducha-prítomnosť, a odpovedal som, že som nie prvý raz v jeho dome, na ktoré slová on ale málo podbal, lebo hneď hovoril ďalej, jak veľmi krváca jeho srdce od tých čias, čo ja v Hanzkove bývam, a síce preto, že som vraj slečnu od neho odcudzil. V ďalšej reči mi potom hovoril, že odstúpiť musím, keď nie dobrovolne, tedy z prinútenia.“

Vníšiel do svetlice Vladár, a úradník nehovoril ďalej. „Buďte tak dobrý, pane Struhár.“ a kývnul mu, aby ho nasledoval do bočnej izby.

„Jako pozorujem u vás tak veľkú premenu, vždy sberám sa, že prehovorím s vami,“ začal Baltazár, keď pritvoril za sebou dvere. „Niečo mi dcéra podštrkla, niečo som zase sám vyrozumel, v jakom pomere stojíte k Vilme Mikulášovej. Ale, prosím, nemyslite, že čo ja mám miešať sa do toho. Nebojte sa, ja vám dobre chcem.“

„O tom som presvedčený, veľkomožný pane, že vždy dobrým úmyslom ráčite ku mne hovoriť.“

„Čo by som zapieral? Ja som zahorel láskou k tej deve, a tým dosť spokojný spôsob svojho života zamenil som s tým najnepokojnejším; lebo keď presvedčil som sa, jak veľmi zablúdil som, usiloval som sa vrátiť sa do predošlej koleje, umrtvujúc v tomto ohlade svoje city. Ale pane môj, všetko preháňanie, celá moja prísnosť, jako i to, že vyhýbal som sa jej, vytváral ju z mysle, len ta viedlo, že plamennejšou a horúcejšou stala sa moja láska. Iného, keby takto nevedel sa premôcť, držal by som za slabúcha, a hľa sám dokazujem tú najväčšiu slabosť.“

Nebudte tak prísny. Poshováram sa s ním.“

„S ním ťažko niečo zdolať.“

„On hovorí, že nekonečne miluje svoju

deéru, a preca veľmi málo dbá vo svojej tvrdohlavosti na jej šťastie alebo nešťastie. Nútil ma k odstúpeniu.“

„A čo ste mu preca povedali?“

„Dokazoval som, že nemožnosť žiada od mňa.“

„No, dočkajte, veď ja vážnejšie prehovorím s nim. On by možno vysoko chcel číhať; ale tejto svojej žiadosti sám dopomohol k zmareniu. A potom, veď rodič, keď nechce dobrovoľne nešťastie svojej dcéry, musí povoliť jej rozhodné slovo.“

„Jaj, veru bohatstvo alebo chudobu, vysokosť alebo nízkosť srdce nechce poznať.“

„Jenka, tu si? Ideš so mnou do dolného dvora?“ zpytoval sa Vladár, keď vychádzajú z bočnej izby.

„Milerada pôjdem, otče!“

„Pristroj sa; ideme hneď.“

„Už som sa; lebo znala som, že pôjdeme.“

„Vidíte, jakoby ste nevyhrali, keď takú ochotnú obhajiteľkyňu máte?“ usmial sa Vladár, odchodiac ešte na okamženie do svojej izby.

„Aspoň nebude veľmi trpnúť Vilma, keď i ja tam budem. A chcela by som sa ozvať i ja.“

„Čím sa vám odmením?“ pozdvihol k nej hlas s milosrdným pohľadom.

„Ej, pane Struhár, a či ste už zabudli, že som vašou dlžnicou?“ riekla odchádzajúc za otcom.

Keď došli do Mikulášovho dvora, Vilma vybehla jim v ústrety, a voviedla ich do svetlice ku otcovi.

„Zvláštny zjav v mojom dome,“ začal Mikuláš po obapolnom pozdravení. „Čo vás priviedlo?“

„Púha dobrá vec.“

„Teda na stranu strach, ktorý ma prechádzal, keď spatril som vás.“

„A jako sa mávaš takýto čas?“

„Jako obyčajne: ani dobre ani zle.“

„Jaj, brat môj, teraz musíš sa dobre mať.“

„Nuž?“

„Prišiel som na pytačky. Musí byť i hostina.“

„Nerob žarty.“

„No, veď žart na stranu, a pristúpim k veci, keď tak žiadaš.“

Mikuláš pozrel na neho zpytujúcim po-

hľadom. Slečny medzitým ztratil sa zo svetlice. —

„Známy ti je asnaď pomer, ktorý je medzi tvojou dcérou a mojim úradníkom, Struhárom.“

Mikuláš stiahol obrvy, zahryzol ústa a zamračeno hľadel na hovoriaceho.

„Teda ti nemôže byť nápadné, že prišiel som na pytačky,“ usmial sa Baltazár práve preto, že videl Mikulášovu zamračenosť.

„Nerob žarty. Dost mi to už urobilo trpkostí.“

„Skutočne, si proti tomu?“

„Jako môžem pristáť na niečo takého?“

„Brat môj, tomu človekovi veľkú krivdu robíš.“

„Sám si ju robíš.“

„Pracuješ o nešťastie svojej dcéry.“

„Nerozumiem ňu.“

„Keďby si povázil, jako ťažko vydávajú sa teraz dievčatá, že mladí ľudia len na majetky a nie na osobu hľadajú: istotne nemal by si nič proti Struhárovi, ktorý je takým človekom, že šťastná ženská, ktorá by ho mohla svojim pomenovať.“

„Ale ty to hovoríš, brat môj Baltazár?“

„To verím, že ti divno prichodia moje reči; ale keď úplne uvážiš všetko, uznáš, že pravdu mám, a že ti nechcem zle. Myli ňu asnaď náš rod? To neboj sa! Za Struhára nikdy nezahanbíme sa. A čo týka sa práve tohoto, to by som ešte uznával, že čiastočne pravdu máš; ale čože je i z toho? I v tomto musí sa premôcť človek pre šťastie svojho dieťaťa.“

„Len u boku toho človeka môže byť šťastná moja dcera?“

„Ani to nechcem upierať, že nepríšiel by ženich, ktorý páčiť by sa ti mohol; lebo to Vilma i zasluhuje; ale veľká otázka je, či by ju ten mohol natoľko šťastnou urobiť, jako práve tento, ktorého ty nechceš.“

„S tou myšlienkou nespriatelím sa nikdy.“

„To je veľká chyba! Nechceš teda šťastie svojej dcéry?“

„Neviem, čo je to za šťastie?“

„Pre Vilmu veru šťastie, o čom by ti jej srdce vedelo povedať; a manželský sväzok so Struhárom musí byť šťastným.“

„Veru za šťastnú pokladať sa môže, ktorá s nim k oltáru stúpi,“ ohlásila sa Jenka, práve vrátiť sa do svetlice.

„Keď tak hovoríš, moja duša, nech sa ti páči.“

„Mňa nechce. Ale keby som mala s nim bližšiu známosť, povedala by: Ten alebo nikdy žiadon!“ vyriekla odhodlane, a červený rumenec jej polial tvár.

„Nie je to každodenný človek, nie!“ ozval sa Jenkin otec.

„Ale, prosím ta, dajte mi pokoj! Ja neviem, čo sa ti porobilo, že ma natoľko napadáš.“

„Ja len dobre chcem, a vec ta priviesť, aby nemusel si časom zaplakať nad svojou nešťastnou dcérou.“

„To je mnoho!“

„Už jakokolvek; ale mám nádej, že nebudeš dlho tak hovoriť.“

„Jako teraz, tak navždy!“

„Nič nepodbáš na šťastie alebo večné nešťastie dvoch ľudí?“

„Ale ustaň, prosím ta,“ dupol nohou Mikuláš.

„Odpusť; ale ja prišiel som preto, aby som ta mohol presvedčiť.“

„Týmto ma len ubíjaš, ale nepresvedčáš.“

„Nieže tak, Mikuláš! Vyzveľ zo seba tú prázdnu pýchu.“

„Jaka by to bola pýcha?“

„Ba veru je ona.“

„To odo mňa žiadať?! Nie dost, že spriatelil si sa ty s podlým človekom, ale ešte i mňa chceš viesť do jeho osídle,“ hovoril Mikuláš takým hlasom, že sdesila sa prítomná Jenka, a vyšla k Vilme.

„Jako to môžeš povedať?“ zpýtal sa Baltazár Mikuláša po jeho urážlivých slovách.

„No veď je pansláv!“

„I k tomu vyhladáva sa pevná vôľa a krásna povaha.“

„Ha, ha krásna povaha!“

„Túto vec musíš chladnokrevne uvážiť. Ja nehovorím zo žiadnych osobných záujmov; ale po všestrannom uvážení prišiel som k tomu presvedčeniu, že svedčí sa mi zaujať za túto vec.“

„Smiešno.“

„Teda radšej budeš, keď trápiť sa ti bude dcéra v slzách a žiaľoch, nežli tak, keď by sa šťastne mohla vydať. To tvoja vina bude; teba bude zatracovať i ten mladý človek, ktorého hruď tvojím pričinením stane

sa púšťou, ktorou ustavične budú lomcovať víchre bóľov.“

Mikuláš neodpovedal.

„Kde budúcnosť dieťaťa je na váhe, čo by sa nemohol otec premôcť?“

„Divím sa ti,“ bola temne vyslovená odveťa. —

„Z toho nemôžem. Svojej povinnosti urobil som za dost; a tak, keď viďeť budem tých nešťastie, nebude ma svedomie boľat,“ hovoril Baltazár, a sberal sa k odchodu.

Mikuláš neperierkol ani slova.

„Odpusť, keď ti niektoré moje slová protivné boly,“ vyriekol ešte pri lúčení Baltazár.

Mikuláš zamračeno hľadel za nim — a Vilma hostí ani vyprovodiť nebola v stave.

„To je už mnoho, čo na mňa letí,“ začal k sebe hovoriť, keď vrátil sa do svetlice.

„Nebol by som pomyslel, že pre dcéru, ktorú tak milujem, do takýchto nesnadzi príjdem; ale ona vo svojej nevinosti nevie, čo robí: nemôžem ju obviňovať. — Čo ozaj mám spraviť? Jako sa rozhodnúť? Oh, ja nešťastník! Trpeť, trpeť musím, a to bez reptania; lebo je i toto pokuta za moje mnohé previnenia.“

Takéto myšlienky trápily ho dlho do noci. Sen nešiel mu na oči, a svetlo len nad ránom bolo v jeho izbe zhasené.

Ale mu teraz ani sen neprial — len za krátky čas kolenbal ho v svojom náručí, tak ešte včasia vstal z postele, nežli obyčajne; a hneď začaly ho i teraz trudné myšlienky prenasledovať. Ustavične pred očima mal zarmútenú a rozžialenú dcéru, ktorú už väťsmi začínal lutovať. I pustil sa nevedome do jej svetlice, kde ju k svojmu zadiveniu už pri práci našiel; ale pohľad na smutnú devu veľké hrôzy vzbudil v jeho duši, tak že mu svedomie začalo výčitky robiť, a nenašiel slova, ktorým prihovoriť by sa k nej. Jedon uznanlivý pohľad uprel na ňu, a vrátil sa zpät.

„No, ďalej nemôžem; nedám sa jej trápiť,“ šoptaly mu rty, keď vrátil sa do svojej izby. „Mne je už všetko jedno: ztratený som jakokolvek; nech teda aspoň ona má podľa svojej vôle; takto umorila by sa, a mňa k zúfaniu priviedla. Pokoj duše mojej, a všetko čo len mať môžem, takto istotne ztratené bude; ale nech je! Či tak, či takto k zahynutiu prichádzať! A už v jakomkoľvek stave bude, nech je len spokojná: možno, že chví-

lami svojim šťastím i moje nešťastie umenšovať bude.“

Po týchto slovách zamlcal sa, a prešiel po chyži.

„Oh, ale jako to preca snesiem? Pansláv a môj zať! Ale nech zriekne sa tohoto; lebo keď ja toľkoto môžem popustiť, čoby nepopustil i on. Aspoň šťastnejší bude.“

Sadnul k stolíku a písal:

„Brat Baltazár! Staň sa Tvoja vôľa a srdečná žiadosť mojej dcéry: ja viacej nebudem odporovať; lebo i tak i takto piť budem horký kalich, a pokoj mojej duše je už ztra-

(Pokračovanie nasleduje.)

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

T. Sv. Martin, 14. okt. Včera večer nám tunajšie divadelné družstvo pripravilo utešenú zábavu predstavením v matičnej dvorane veselohry: Kocúrkovský bál od V. Podolského tak výborným, že sa u nás na lepšie predstavenie nerozepamätáme. Všetky zástoje boli dobre rozdelené a utešene prednesené. Avšak zvláštne vynikaly dve osoby: Slámková (sl. Zuz. Felixová) a Kalina (P. Mudroň), hrajúc úlohy svoje tak výborne, že by ich v ochotníckom divadle sotvy kto bol v stave prevýšiť. Na konci predstavenia spievaná štvorhlasná pieseň musela byť opakovaná. Ze početné obecenstvo výtečnosť tohto predstavenia uznalo, svedčí to, že si mnohí želajú, aby sa ten kus opakoval. Mal by sa tento zdarený kus aj inde na Slovensku predstavovať, v tej prípadnosti je však radno, aby herci zástoje svoje dobre nazepamät sa naučili, jako to naši Sv.-martinskí ochotníci učinili. I nášmu regisseurovi (p. Jos. Kohútovi) prislúcha zaslúžená pochvala.

Praha, 30. okt. V riadnom, dňa 29. okt. odbývanom valnom shromaždení „Radhošťa“ prijatí boli za členov: Chaloupka, Božek, Stavěl, Kašpar, Kordas, Přemyslovský, Kvasnička, Dorazil, Kučera, Hejbal, Bolousek, Fučík,

Uličný, Lukeš. Po schválení jednatelovej a pokladníkovej zprávy dialy sa voľby, a zvolení sú pp.: za starostu JÚDr. Zavadil, za námestníka MDr. Červík, za pokladníka MDr. Janda; do výboru: Fr. Ztratil, práv., Jar. Kozánek, práv., F. Urbánek, knihkupec, Al. Vrtal, práv., T. Chytil, fil., J. Sovadina, práv., a J. Fučík, práv.; za náhradníkov: J. Zbořil, tech., J. Uličný, práv., J. Chaloupka, práv.; sa priehľadčích účtov: J. Neff, veľobchodník, J. Richter, kand. prof. Výbor pak sriadil sa tak, že zvolil za jednatela F. Ztratil, za zápisníka Jar. Kozánka. Pp. Fučík, Sovadina a Vrtal zvolení sú do poverenictva, aby behom dvoch mesiacov prepracovali stanov. — Pre budúcnosť budú podporovaní, žiadajú-li o to, bezplatne prijímaní za členov. — V nato odbyvanom výborovom zasadnutí udeleno 18 žiadateľom 312 obedov. Páni žiadatelia upozorňujú sa, aby svoje náležité opatrené žiadosti do 20. v mesiaci náčelnému poradcovi p. Urbánkovi (poštovská ulica 5—I, 1. patro) odovzdali, lebo dľa jednacného poriadku na pozdnejšie žiadosti nebere sa ohľad. — Príspevky zasielať sa majú pánu MDrovi Jandovi, prvému asistentovi v porodnici.

F. S.

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Osvěta, listy pro rozhled v umění, vědě o politice; číslo 10. obsahuje: Vývoj nauky o buňce rostlinné. podává K. Renger, asistent botaniky na universite pražskej; Laokoon, dílo doby římské, od dr. Miroslava Tyršá (Pokračovanie); Rozhled ve dramate francouzském, podává Fr. Zákřejs (Pokračovanie); Návrat emigrace české r. 1631, podává dr.

Jaromír Čelakovský (Pokračovanie); Giuseppe Mazziny, od Karla Tůmy (Dokončenie); Královrah, báseň Antala Staška; Věvec vavřínový, od Václava Vlčka. Na zdar!

Slovanský svět (Славянский мир). — listy pro kulturní rozvoj, politiku a hospodářství. Kniha XL., která právě vyšla, má nasledující obsah: Moskevské listy před praž-

skou policií; Z berežské župy na uherské Rusi (Dopis); Nemecké ženštiny; Obrana písma slovanského, čili azbuky; Cestopisné uryvky z altajských hor, ruský a český text; Ljudevit Gaj a jeho působení na slovanském jihu; Slovanské umění, věda a literatury; Hlídká časopisův; Moskevská polytechnická výstava; zprávy z obchodního a průmyslového slovanského světa; zasláné tiskopisy. — Redakcia znamenitého časopisu tohto oznamuje, že 12. čísлом ukončí sa I. polročie „Sl. Sv.“ a že s druhým polročím podávať bude popri svojom časopise i J. S. Turgenevovu novellu: „V svatvečer bulharského povstania“ čo prílohu, ktorá stáť bude 1 zl. r. č. Myslíme, že sa mnoho odberateľov najde i z nášeho Slovenska tohto časopisu, ktorý si i nás Slovákov vrele všima.

Světozoru číslo 38, 39, 40, 41 a 42 vyšlo s nasledujúcim obsahom: Na domáci púde, od Žofie Podlipskej (Pokračovanie.); Úředník černého kabinetu, novela od Jos.

Tesare (Pokračovanie.); Pražský mřestan a polský alchymista; Malebné cesty po Čechách; Srbské národní bájky; Obrazy z Moravy; Burns (Životopis.); Kazimír Tomášek (Životopis.); Honby v Rusku; Pul (Pola, miestopis) atď.; Politický prehľad; Divadlo a umenie; Literatura; — v prílohách nachádzame: Posväcení, obrázek z venkovského života; Dva Sasíci, humoreska od M. Jokaia; Znaky miest českých; Levhard africký; O stráži stromů; Statistika, Drobnosti atď. Obrazy sú veľmi podarené. Na zdar!

Nejnovejší gratulant. Sbíрка přání k novému roku atď. Sestavil Křiřt. Urlich a Jan Šuda, uč. v Praze. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek. 1873. Malá VIII, str. 100. Cena 30 kr.

O methodách a logické jejich příbuznosti. Sepsal Jan Lepar. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek 1873. Velká VIII., str. 48, cena 30 kr. —

Listárėň redakcie.

P. S. T. v Ch. Vaša znamenitá historická povest „Malkontenti“ prišla; i podáme ju, jak nás Bóh živiť a slovenski bratia dostatočne podporovať budú, v IV. ročníku „Orla.“ — **P. R. N. v S.** Časť Vašeho výtečného prekladu W. Shakespeare-ovho „Julia Caesara“ obdržali sme. Myslíme, že jak Vy čo spisovateľ tak i my veľmi zavďačíme sa et. obecenstvu slovenskému, keď toto výtečné dielo arcidramatika svetového v IV. roč. nášeho časopisu podáme. Keďby sa to stať nemohlo, vyjde v II. r. almanachu „Táboru.“ Len pošlite nám čo skôr i dokončenie. A s menšími príspevkami nás nepotešíte? Na zdar! — **P. J. K. v M. N.** Povest Vaša čakáť musí na rok 1873. Pošlite nám svoje cestopisné uryvky. — **P. S. Z. na D.** Dieky za dobropranie a povzbudzovanie! „Orla.“ čo časopis Slovensku prepotrebuý, udržať, držíme si i pri tých najväčších obetach za najväčšiu našu povinnosť. — **P. L. Z. v K.** Buďte trpezlivý. Keď bude tomu čas, i Vaša povest príjde k uverejneniu. A odpusťte, my dľa bežného zvyku žiadne nám zasláné rukopisy nazpät neposielame. — **Pp. br. M. v R.** Stal sa omyl. Náš spolupracovník, na ktorého ste predplatky poslali, opomnel nám to sdeliť. Najlepšie je to, keď sa každej redakcii osobytne predplatky posielajú. — **Čt. akad. spolku „Tatranu“ vo V.** Časopis náš posielame. A či niet medzi Vami súhaja, čoby nám kedytedy zprávy podával o národnom živote slovensko-slovanskom z V.? — Celoročné predplatky zaslali nám tito pt. páni: **S. Z. v D., M. V. v N. L., L. B. na B., E. L. v Sl. L., S. v Ch., P. R. v A.; M. M. v P., J. H. v S., J. v D. B.; S. M. vo Z., M. K. v T. Sv. M., D. G. v B.,** — polročie a doplatky: **J. S.**

v P., S. M. vo Z., A. B. v S., Niz. vzd. gym. spolok v R., J. V. v H. L., J. H. v P., J. B. v B. B., M. B. v P., J. M. v P., F. S. v E. K., F. M. v K. N., F. M. v N., M. K. v T. Sv. M. — Keď et. týmto našim podporovateľom dakujem, že si naše upozornenie povšimli, nemôžeme tu tým, ktorých sa týka, neprivilať: Quid hoc ad tantam sitim?! My keď popri našich obťažných úradních prácach vstave sme z čistého obetovavého rodolubstva i darmo sa namáhať a pracovať, nemôžeme požadovať, aby nám časopis náš tlačiareň zdarma zhotovovala. No myslíme, že si tohto et. obecenstvo povšíme, — a že pričinením sa jeho náš tatranský „Orla“ nezaspí, — nezhyne! Divno nám prichodi i to, že sa naše mládež za náš časopis tak nezaujima, jako sme to my starší čo mládenci nekdy robili. Nejdeme pátrať po príčine. No, osvedčujeme sa tu ešte raz, že *studujúcej a remeselníckej mládeži, tak tiež chudobným učiteľom časopis náš za 2 zl. doposielat budeme.* Ktoby chcel mať II. alebo III. ročník „Orla“ pošleme mu ho tiež po 2 zl. I myslíme, že výhody tejto najme nádejeplná mládež naša v hojnej miere použije. — Oprava. V predošlom čísle vklzly sa do článku „Slovanskí krásoumelci“ nasledujúce tlačové chyby: na str. 276 v 9. r. od vrchu miesto „spomina“ — „spomínat“, v 5. r. v 2 stlpci miesto „utecku“ — „utechu“; na str. 277 v prvom stlpci v r. 17 miesto „dodané“ — „podané“, v druhom stlpci, 10 r. miesto „o“ — „a“ 22 r. od zpodku miesto „duch“ — „dvůch“; v r. 23 miesto „učitel“ — „ničitel“; na str. 278 r. 8 miesto „rozplemeňovat“ — „rozplameňovat“ a jiné, čo týmto opravujeme.

Predpláca sa u redakcie v Prievidzi (Privigye):

celoročne 4 zl. r. č., polročie 2 zl. r. č. — Študujúci obdržia ho za 3 zl. r. č. — Orol vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke. Minulý ročník možno dostať za 4 zl. r. č. Poslednie pošty nech sa udávajú.

Nakladateľ A. Sytniansky. — Knihtlačiarско-účastinársky spolok v T. Sv. Martine.